

Cyberpesten : een nieuw fenomeen ?

Brechje Dijkman 274358
Grootstedelijke Vraagstukken en Beleid
Begeleider dhr. Veld

Voorwoord

Voor u ligt mijn scriptie waarin verslag is gedaan van een onderzoek naar het fenomeen cyberpesten, en specifiek naar welke verschillen er zijn tussen cyberpesten en het pesten in de klas. De scriptie is tot stand gekomen door middel van interviews, observaties en een literatuurstudie. Hierbij zijn boeken, tijdschriften en internet geraadpleegd. Dit onderzoek is uitgevoerd ter afsluiting van de studie Sociologie aan de Erasmus Universiteit in Rotterdam.

Een lange tijd na het ontstaan van het idee voor deze scriptie ligt hier nu het resultaat. Daarvoor wil ik voornamelijk mijn begeleider Theo Veld bedanken die mij de goede weg op wist te sturen.

Verder wil ik natuurlijk bovenal de school De Drieslag in Amersfoort bedanken voor hun medewerking. Zonder de medewerking van de leraren en leerlingen van deze school was deze scriptie niet mogelijk geweest.

Een bijzonder woord van dank wil ik richten tot mijn familie en vrienden voor hun steun en bovenal voor hun geduld tijdens het schrijven van deze scriptie.

Brechje Dijkman

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1 Inleiding	1
Hoofdstuk 2 De theorie	3
2.1 Het verschijnsel	3
2.2 Het pesten in de klas	7
2.3 Het pesten via internet tussen bekenden	11
2.4 Het pesten via internet tussen onbekenden	14
Hoofdstuk 3 Probleemstelling en methodische aanpak	18
3.1 Probleemstelling	18
3.2 Methodische aanpak	19
Hoofdstuk 4 De analyse	23
4.1 Analyse het pesten in de klas	23
4.2 Analyse het pesten via internet tussen bekenden	32
4.3 Analyse het pesten via internet tussen onbekenden	41
Hoofdstuk 5 Conclusie	51
5.1 Het pesten in de klas	51
5.2 Het pesten op het internet tussen bekenden	52
5.3 Het pesten op het internet tussen onbekenden	54
5.4 Aanbevelingen	55
Literatuurlijst	57

Hoofdstuk 1 Inleiding

Pesten is van alle tijden. In elke klas, op elke school is er wel iemand die gepest wordt. Tegenwoordig krijgt het klassieke pesten vaak een verlengstuk in cyberspace. Informatie- en communicatietechnologieën zoals de PC en de gsm hebben een belangrijke plaats verworven in het dagelijkse leven van jongeren. Zij bieden hen talrijke mogelijkheden op het vlak van informatie en ontspanning, en – wat voor tieners erg belangrijk is – het onderhouden van sociale contacten met leeftijdsgenoten. Aan ICT zijn echter ook negatieve aspecten verbonden. Jongeren vormen een bijzonder kwetsbare groep. Zij zijn bijvoorbeeld het mikpunt van bedrijven die via websites op een snelle manier proberen persoonlijke gegevens te verzamelen over de jonge consumenten, of van pedofielen die via chatrooms in contact trachten te treden met jongens of meisjes....

Een ander relatief nieuw fenomeen is cyberpesten, waarbij jongeren niet alleen de rol van slachtoffer aannemen, maar ook die van dader. Bijvoorbeeld leerlingen van groep acht van basisschool de Drieslag, zijn dagelijks te vinden op msn, in chatboxen, op Hyves en op Chatbox.nl. En het zijn fanatieke mailers. Meestal is het wel leuk, zegt Emma (10). Maar soms wordt ze wel eens uitgescholden. Voor stom kind ofzo. Stom kind? Nou, eigenlijk kutwif. Zo sturen zij bijvoorbeeld bedreigende e-mails of SMS-berichtjes naar hun minder geliefde leeftijdsgenoten, of ontwikkelen ze websites met weinig flatterende foto's en commentaar over deze personen. Cyberpesten is stevig doorgedrongen in het leven van de jongeren. Zeker omdat jongeren tegenwoordig een groot gedeelte van hun dag rond surfen op het internet. Cyberpesten werd echt bekend in 2000 met de website www.ikmagjourniet.com. Deze site stond in de top-10 van best bezochte websites door kinderen. In 2004 ontstonden de commerciële treitersites, zoals bijvoorbeeld www.treiterlijn.nl. Er is een aparte afdeling op deze website, waar jongeren treiterboodschappen kunnen bestellen. Er zijn tientallen scenario's te vinden. Deze site maakte reclame op TMF en in jongerenbladen. Maar na tussenkomst van minister Brinkhorst is deze site verdwenen.

De gevolgen kunnen dan ook uitmonden in ernstige geestelijke, lichamelijke en sociale problemen. Bijna een kwart van de leerlingen van groep acht is slachtoffer van cyberpesten. Dat blijkt uit een grootschalig onderzoek van de Open Universiteit Nederland en de GGD Zuid-Limburg. Het onderzoek vond plaats onder 1.200 Nederlandse kinderen uit groep acht van het basisonderwijs en 850 ouders uit de Westelijke Mijnstreek in Zuid-Limburg. Zestien procent van de leerlingen bekende dat ze zelf ook pesten via internet. Schelden, roddelen, negeren, beschuldigen en hacken zijn de meest voorkomende vormen van cyberpesten. Een van de problemen bij cyberpesten is dat de dader meestal anoniem is. De kinderen geven in het onderzoek aan dat er zelden wordt ingegrepen door ouders of leraren. Soms krijgen ze wel hulp van klasgenoten. De daders zien het vaak als een grap en schatten de kans klein in dat ze gevat worden. De slachtoffers krimpen. Ze zijn nergens veilig, ook thuis niet. Hun ouders en leerkrachten weten en zien niets. Voor ouders is het vaak lastig om te begrijpen hoe kinderen via internet allerlei manieren vinden om elkaar te pesten. Ouders onderschatten dan ook hoeveel jongeren via internet pesten en worden gepest, zoals is gebleken uit het eerder genoemde onderzoek van de Open Universiteit Nederland en de GGD.

Geintje of niet, cyberpesten komt vaak hard aan. Veel jongeren zeggen digitaal pesten grappig te vinden. Tot het ze zelf overkomt.

De onderzoeken die tot nu toe verricht zijn op het gebied van cyberpesten, zoals door bijvoorbeeld Qrius en Planet internet (2006) zijn van kwantitatieve aard geweest. Om het fenomeen cyberpesten ten volle te begrijpen is het noodzakelijk om het te bestuderen binnen de context van het algemene pestgedrag bij jongeren (dat sterk school gerelateerd is). Meer specifiek kan men zich afvragen welke de verschillen en gelijkenissen zijn tussen cyberpesten en het gewone pesten. Op het internet spelen andere sociale mechanismen mee, het communiceren verloopt hier anders, en daarmee hoogst waarschijnlijk het pesten ook. Maar zijn daarmee de motieven voor het pesten ook verandert? En daarmee ook wie er pesten en wie de slachtoffers zijn? En wat is de impact die het pesten via het internet heeft op de jongeren. Om hierachter te komen is kwalitatief onderzoek nodig. Hier zal ik mij dan ook op gaan richten in mijn onderzoek.

In het eerste hoofdstuk zal ik mijn literatuurstudie uiteenzetten. Hier zal ik mij eerst richten op wie er eigenlijk pesten en wie er gepest worden en waarom deze jongeren pesten. Ik zal dus beschrijven hoe volgens de theorieën pesten in de klas verloopt. Zowel de “pester” als het “slachtoffer” zullen aandacht krijgen. Dit doe ik vervolgens ook voor het pesten in cyberspace tussen bekenden en tussen onbekenden. Dit omdat het naar alle waarschijnlijkheid het pesten tussen onbekenden in cyberspace net weer anders zal verlopen dan tussen bekenden, de relaties zitten hier immers anders in elkaar. In hoofdstuk twee zal ik mijn probleemstelling uiteenzetten en uitgebreid verslag doen van hoe ik methodisch te werk ben gegaan. In hoofdstuk drie zal ik mijn resultaten weergeven. Mijn observaties en interviews zullen hier uitgebreid besproken worden. In het laatste hoofdstuk zal ik mijn conclusie trekken en de vragen beantwoorden of het pesten via internet anders verloopt en hoe dit dan komt.

Hoofdstuk 2 De theorie

In mijn onderzoek wil ik bekijken wat nou eigenlijk het verschil is tussen het pesten in de klas en het pesten op het internet. Er moet dan ook een vergelijking worden gemaakt. En om dit te kunnen doen hanteer ik drie verschillende pestsituaties, namelijk het pesten in de klas, het pesten op het internet tussen bekenden en het pesten op het internet tussen onbekenden. Deze laatste voeg ik erbij omdat ook deze situatie waarschijnlijk anders zal verlopen. Ik zal in dit hoofdstuk per situatie de relevante literatuur uitzetten vanuit het perspectief van zowel de pester als die van het slachtoffer. Maar voordat ik in ga op de drie verschillende pestsituaties zal ik eerst de globale verklaring voor het fenomeen pesten uitzetten die in verschillende theorieën wordt gegeven. Als eerste is het namelijk belangrijk te weten wat er eigenlijk wordt verstaan onder pesten. Vervolgens wat de verschillende beweegredenen voor jongeren kunnen zijn om te gaan pesten, en welke wisselwerking dit heeft met het gedrag van het slachtoffer.

2.1. Het verschijnsel

Pesten is van alle tijden. Olweus (1987) definieert pesten als volgt: ‘een persoon wordt gepest als hij herhaaldelijk en langdurig blootstaat aan negatieve handelingen verricht door één of meer andere personen’. Bij pesten zijn dan een “pestkop” (de persoon of de groep die negatieve handelingen verricht, agressief is) en een “zondebok” (de persoon die de agressie ondergaat) te onderscheiden. De zondebok is: het doel van de agressie, meestal omdat hij/zij sociaal niet aanvaard is in de groep leerlingen. Hij/zij wordt relatief hulpeloos ten opzichte van de agressie door meestal passief en soms te provocatief te reageren. “Plagen” gebeurt tussen ongeveer gelijkwaardige of even sterke partners; bij treiteren of pesten is er daarentegen sprake van een ongelijke machtsrelatie. Plagen is dus een ander verschijnsel dan pesten.

Voor het pesten zijn in principe veel mogelijke oorzaken. Sommigen beweren dat pesten te maken heeft met de individuele kenmerken van de pester. Een kind zou bijvoorbeeld pesten voor de lol, omdat deze zich verveelt en afleiding zoekt. Als jongeren niet worden uitgedaagd gaan deze op zoek naar andere bezigheden. En behoefte aan spanning kan in asociaal gedrag resulteren (Schouten c.s., 1974). Zo geven veel jongeren in het onderzoek van Qrius en Planet Internet (2006) aan het gewoon grappig te vinden om iemand via internet uit te schelden voor bijvoorbeeld “slet” via internet gewoon grappig vinden:

“Ja, ik scheld wel per MSN, dan zeg je vuile slet ofzo, maar dat is voor de grap”.
(aldus jongen, 15 jaar)

Anderen beweren weer dat pesten te maken heeft met de individuele kenmerken van het slachtoffer zelf. Het slachtoffer zou het bijvoorbeeld uitlokken door zich onzeker en verlegen op te stellen, en daardoor zichzelf het doelwit te maken van het pesten. In de definitie van Olweus staat echter de onschuld en hulpeloosheid van het slachtoffer centraal. Kenmerken van de persoon zoals bijvoorbeeld; de gepeste is zachtaardiger en gevoeliger zijn niet relevant hier. Dit is hoogstens alleen een aanleiding voor de pester volgens Olweus. De verklaring dat het probleem bij het slachtoffer ligt is dan ook te simpel volgens Bob van der Meer. Er zit

meer achter volgens hem. Hij heeft onderzoek gedaan naar het zondebok fenomeen en concludeerde dat het zondebok fenomeen een structureel probleem is. Zijn onderzoek laat zien dat pesten eerder te begrijpen is vanuit de eigenaardigheden van de groep en haar situatie en minder te maken heeft met individuele kenmerken van het slachtoffer en de pester.

De globale verklaring voor het zondebok fenomeen is feitelijk al gegeven met de definitie ervan volgens Bob van der Meer (1986); *'vijandig gedrag tegen een onschuldig en hulpeloos slachtoffer, wanneer en omdat de eigenlijke bron van frustratie niet aanwezig is of om welke reden dan ook niet aangevallen kan worden'*. Jongeren pesten vaak uit frustratie volgens van der Meer, maar een zondebok is niet zelf de bron van frustratie. Het zijn ook niet het gedrag of de eigenschappen van de zondebok, die de frustratie veroorzaken. Een leerling die dikke brilglazen draagt kan daarmee wel gepest worden, maar die bril is niet de bron van frustratie, daaruit komt de agressie tegen hem niet voort. Hoogstens zijn de bril of bijvoorbeeld weinig assertief gedrag, onhandigheid, huidskleur, voor de agressoren aanleiding om juist deze persoon tot zondebok te kiezen.

Maar als deze leerling uit de groep vertrekt, moet een ander de rol van zondebok overnemen. Een van de dingen waaruit dit blijkt is dat ook als slachtoffer contrageweld gaat tonen tegen de agressor, deze op zoek gaat naar een ander-toegankelijker slachtoffer.

Dit omdat in elke groep sprake is van een communicatief systeem, waarin ook de laagste positie een functie heeft. Een groep wordt een eenheid door regels op stellen en mensen rollen toe te delen. Dit geeft namelijk veiligheid, een van de basisbehoeftes die een mens ervaart als deze in een groep functioneert. Ook als de regels van de groep negatief zijn, geven zij veiligheid. Als iemand deze normen ter discussie stelt wordt dat gezien als aanslag op een verworven veiligheid. In een groep met negatieve normen wordt dit groepslid bijna automatisch een zondebok. Wanneer hij aan deze positie ontkomt, zal een ander zijn plaats innemen. Volgens hem is de groep is namelijk een systeem, waar altijd een zondebok nodig is om frustraties op af te kunnen richten. Zonder de zondebok is de groep niet in evenwicht. Bijna in elke klas wordt er dan ook gepest. Het aanwijzen van een zondebok in de klas is het eindpunt van een proces. Dit proces is in vier stappen uiteen te leggen;

1. Er gebeurt iets waardoor het bestaande evenwicht in de groep wordt verstoord, of er is een situatie waarin het gewenste evenwicht niet wordt bereikt. Het verstoorde evenwicht kan enerzijds veroorzaakt worden door iets of iemand buiten de groep of klas, bijvoorbeeld door een docent die in de ogen van de klas onrechtvaardig handelt. Er kan anderzijds ook een oorzaak liggen binnen de groep. Bijvoorbeeld een onveilige sfeer, meerdere leerlingen komen niet tot hun recht. Dit kan bijvoorbeeld komen doordat kinderen bang zijn om gepest te worden, en daarom zelf overgaan tot pesten, om zo hun positie veilig te kunnen stellen. Een van de basisbehoeftes van mensen in een groep is immers zichzelf veilig voelen. Dit probeert een kind onder meer te doen door status te verwerven. En om dit te bereiken kan een kind gaan pesten.
2. Dan volgt er frustratie. Dit is een innerlijke gesteldheid van mensen, die optreedt als het bereiken van een nagestreefd doel wordt verhinderd. Zij voelen zich verongelijkt, gedwarsboemd, zonder er zelf iets aan te kunnen doen. Mensen kunnen op verschillende manieren met frustratie omgaan. Op frustratie kan bijvoorbeeld gereageerd worden met agressie.
3. Vervolgens uit men deze frustratie met agressie. We denken daarbij aan vormen van fysiek en psychisch geweld, waartoe de groep of groepsleden overgaan als naar hun idee redelijk overleg niet meer mogelijk is, te moeilijk is of boven hun vaardigheden uitgaat. Afgeleide agressie.

4. En zo ontstaat het zondebokfenomeen. Gekozen wordt iemand die weerloos is, zodat de agressie volop gelegenheid krijgt om zich te uiten en de frustratie kan worden geuit door een zo groot mogelijke succeservaring. Eigenschappen of gedrag van de zondebok zijn niet meer dan aanleiding.

Dit is een sociaal-psychologisch getinte theorie over het ontstaan van pesten en de rolverdeling die daarbij in het spel is.

Naast groepssituationele oorzaken, kunnen individuele kenmerken natuurlijk zeker ook een rol spelen. Vaak gaat het om een wisselwerking tussen individuele oorzaken en situationele oorzaken. Zo kan ieder kind zich gaan vervelen en gewoon wat afleiding zoeken. Deze verklaring kan zeker een aanleiding tot het pesten zijn, maar legt niet de oorzaak uit van het pesten. Niet elk kind pest namelijk, terwijl elk kind zich toch kan gaan vervelen. Waarom het ene kind echter eerder pest dan de ander ligt bij het vermogen tot zelfcontrole van het kind (Hirschi, 1974). Zonder zelfcontrole kan het kind zich laten gaan en zijn frustraties of verlangens onbeperkt uiten zonder de gevolgen ervan te overzien. Zo denkt Hirschi dat het internaliseren van normen en waarden van een kind belangrijk is voor de zelfcontrole. Het opvoedingsproces gedurende de jonge kindertijd is dus een belangrijk factor in de verklaring. Zonder deze internalisering is er namelijk een vermindering van zelfcontrole en uiten jongeren eerder hun impulsen en daarmee hun frustraties.

Het internaliseren van de normen en waarden van de conventionele wereld is de groepssituatie. De groep waarin een jongere zich beweegt, is dan ook van belang op de zelfcontrole. Zoals Olweus al duidelijk maakte bewegen jongeren zich op school in een klassensysteem. Vooral voor jongeren is de groep en zijn situatie van veel invloed op hem of haar. De groep is immers een systeem waarin iedereen een rol heeft gekregen. Pesten is dan ook een structureel probleem dat mede te maken heeft met de situatie van de groep.

Het internet verandert de sociale dynamiek en heeft daarmee ook invloed op het internaliseren van normen en waarden. En daarmee invloed op de zelfcontrole van een kind. Dit onderzoek gaat dan ook in op het verloop van pesten en hoe internet dit verloop verandert.

Wie worden zondebok?

In elke sociale situatie delen mensen elkaar etiketten toe. Zo ook in de klas. Etiketten zijn immers noodzakelijk om een systeem te laten functioneren. Er zijn etiketten die oorspronkelijk van buiten de groep komen en invloed hebben op het systeem, op het evenwicht in de groep. Zo meten leerlingen elkaar vaak naar normen, die slaan op de middelmaat. Intelligent zijn houdt vanuit deze norm gemakkelijk in: saai en weinig sportief gevonden worden. IJverig zijn wordt geassocieerd met dienstklopperij. Een andere huidskleur hebben betekend al gauw dom of vies zijn. Ook de invloed van reclame is niet te onderschatten. Wie niet met de mode meegaat, maar gewoon kleding draagt zolang ze niet versleten zijn, is ouderwets, niet sportief, ongezellig. Het toedelen van etiketten op grond van vooroordelen leidt tot vormen van discriminatie. Mensen worden dus slachtoffer van agressie omdat zij niet tot de groep van de agressoren behoren. Wie slachtoffer is, kan gemakkelijk in de positie van zondebok binnen de klas terechtkomen. Deze etiketten kunnen dan ook een secundair socialisatie-effect generen (Becker, 1973). De geëtiketteerde identificeert zich dan met het etiket en gaat zich eraan gedragen. Het etiket roept dus een selffulfilling prophecy op. Het slachtoffer schikt zich in de rol van zondebok omdat deze zijn of haar zelfvertrouwen kwijt raakt en zijn eigen analyse en inzichten niet meer vertrouwt. Andere leerlingen, die wel

weerbaar zijn en daardoor niet in aanmerking komen om als zondebok te worden uitgekozen, kunnen zich uitleven op de zondebok.

In de klas is er een in-group en een out-group te onderscheiden. Onder een in-group verstaat men de groep waartoe men behoort en waarmee men zichzelf identificeert. Onder een out-group verstaat men personen of andere groepen die buiten de eigen groep staan, en met wie de eigen groep in conflict is. Deze verdeling is het resultaat van een sociaalconstructivistisch proces. Elke sociale figuratie heeft immers een geschiedenis. In elke groep is er dan ook sprake van een communicatief systeem, zoals al eerder vermeld. Door de tijd heen gaat iedereen een bepaalde rol vervullen. Elias en Scotson beschreven dit proces in hun boek *The established and the outsiders* (1976). In een woonwijk waren er drie zones te onderscheiden waarvan in een zone de bewoners zichzelf zagen als respectabele burgers terwijl de andere zones als minderwaardig werden beschouwd. Elias en Scotson gingen de geschiedenis onderzoeken, zonder kennis van deze geschiedenis is een goed begrip van de sociale figuratie namelijk niet mogelijk. Er worden statushiërarchieën gevormd door de tijd heen. De mensen met een lage status stemmen alleen in met hun lage status, omdat ze die opgelegd krijgen en er weinig of niets aan kunnen veranderen. Dit is zelfs het geval als de groep met de laagste status in de meerderheid is. Het aantal is niet doorslaggevend. De hechtheid van het netwerk is van veel groter gewicht. Ook in de klas vindt dit proces plaats en krijgen bepaalde jongeren een lage status in de groep toegedeeld.

Allport (1978) onderscheidt vier factoren, waardoor individuen of groepen gemakkelijker slachtoffer worden:

1. Het slachtoffer is anders. Een donkere huid is al voldoende om als zondebok verkozen te worden.
2. Het slachtoffer is bereikbaar. Een zondebok kan ook gepest worden alleen maar om het feit dat deze een toegankelijk doel is.
3. Het slachtoffer is weerloos. Diegenen worden tot zondebok uitgekozen, die niet in staat zijn terug te slaan. Zodra de agressor/pester dreigt bestraft te worden door het slachtoffer of anderen, trekken de agressoren zich terug en zoeken een nieuw slachtoffer uit dat weerloos en hulpeloos is. Volgens Kaukiainen en anderen (Xin Ma, 2004) zijn slachtoffers vaak weerloos mede doordat slachtoffers vaak een kleinere sociale intelligentie, sociale kennis, en minder mentale vaardigheden hebben dan pesters.
4. Het slachtoffer is vaak al eerder zondebok geweest. “Wie in de ene groep niet meetelt, wordt doorgaans ook in de andere groep afgewezen, alle sprookjes die het tegendeel bewijzen ten spijt”, zo verklaart van der Ploeg (1979). Uit door hem aangehaald onderzoek blijkt dat de positie van de zondebok of out-group-lid steeds dezelfde blijft, welke activiteiten de groep ook onderneemt.

Elke groep heeft een zondebok nodig. Wie de pester wordt en wie de zondebok wordt heeft met individuele oorzaken en situationele oorzaken te maken. In de volgende paragrafen zal ik ingaan op deze verschillende oorzaken in de drie verschillende peestsituaties.

2.2 Pesten in de klas

Als het gaat om pesten is vooral de literatuur omtrent het internaliseren van normen en waarden belangrijk. Het zijn immers de normen en waarden van een mens die van invloed zijn op het gedrag van mensen. En dus ook op het pestgedrag. Niet ieder kind pest dan ook. In paragraaf 1.1 ben ik ingegaan op de beweegredenen van de pester, nu zal ik gaan bekijken waarom het ene kind eerder zal gaan pesten dan het andere.

De samenleving manifesteert zich aan het handelende individu als enerzijds een objectieve en anderzijds een subjectieve realiteit. De mensen produceren door middel van hun onderlinge interactie (veruiterlijking) gezamenlijk de samenleving. De samenleving is vervolgens voor de individuele mens een gegeven (objectivering) dat zich aan de individuele mens in vormend en normerend opzicht opdringt (verinnerlijking). Zoals het voor de mens onmogelijk is om zich in afzondering als mens te ontwikkelen, is het voor een mens in afzondering onmogelijk een menselijke omgeving te scheppen. Wij mensen worden in ons doen en laten niet volledig bepaald door de samenleving als objectief gegeven, we geven individueel betekenis aan onze eigen leefwereld (veruiterlijking). De samenleving moet begrepen worden in termen van een voortdurend dialectisch proces, dat bestaat uit deze drie momenten van veruiterlijking, objectivering en verinnerlijking. De samenleving wordt gekenmerkt door deze drie momenten. Een individu is lid van de maatschappij, dit wil zeggen dat hij zijn eigen wezen veruiterlijkt in de sociale wereld en het verinnerlijkt als een objectieve realiteit. Een individu uit iets, en samen met anderen in de samenleving wordt er betekenis gegeven aan die uiting. De “kennisleer” van de maatschappij ontstaat dus met een dialectisch proces, door interactie tussen mensen. Met andere woorden, in een samenleving bestaan is deelnemen aan haar dialectiek. Men moet haar “taal” als het ware begrijpen.

Een individu moet ingewijd worden in de deelneming aan de interactieprocessen in de samenleving door socialisatie. Om de rollen te kunnen spelen die van hem verwacht worden, dient hij deze min of meer te verinnerlijken. Wij leren van de omgeving hoe we ons moeten gedragen. Mensen ontwikkelen op basis van levenslange ervaringen hun individuele identiteit en leren zo de patronen van hun cultuur, wat nodig is om te overleven. Jongeren internaliseren tijdens hun opvoeding normen en waarden van de conventionele maatschappij, althans als het goed is. Hierop bouwen ze een persoonlijkheid, dat wil zeggen een consistente patroon van denken, voelen en gedragen. Dit noemen Berger en Luckmann (1974) de primaire socialisatie. Wanneer het mis gaat met het internaliseren kan dit antisociaal en regelovertrekend gedrag tot gevolg hebben (Olweus 1994). Het gebrek aan het internaliseren van normen en waarden kan zorgen dat normatieve grenzen aan het handelen langzaam verdwijnen, of in ieder geval makkelijker zijn om te overschrijden. Met andere woorden, het gebrek aan het internaliseren van normen en waarden kan een gebrek aan zelfcontrole tot gevolg hebben (Hirschi, 1974). Volgens Hirschi is de zelfcontrole van de jongeren die niet de normen en waarden van de conventionele maatschappij internaliseren dus lager dan van de jongeren bij wie het wel goed is gegaan

Volgens Hirschi houden mensen zich aan de regels van de conventionele maatschappij als deze een connectie hebben met de rest van de maatschappij. Mensen gaan zich volgens Hirschi antisociaal en regelovertrekend gedragen als de connectie met de rest van de samenleving zwak is of zelfs helemaal verbroken. Mensen hebben wat hij noemt, social bonds nodig. Ook Junger-Tas (1985) stelt dat een persoon vrij is om de normen, die in de samenleving gelden, te overtreden, wanneer hij *“onverschillig is voor de wensen en*

verwachtingen van anderen en ongevoelig voor hun meningen...". Zonder deze social-bonds internaliseren jongeren de normen en waarden van de conventionele maatschappij niet. Dit heeft weer lage zelfcontrole tot gevolg volgens Hirschi. Jongeren verliezen de wil om moeite te doen om zich aan normen en waarden van de conventionele maatschappij te houden.

Mensen met lage zelfcontrole hebben volgens Hirschi zes van de volgende karakteristieken gemeen: ze zijn impulsief, egoïstisch, snel beledigd, kiezen voor makkelijke taken in plaats van complexe, houden van risico's nemen en zijn liever fysiek actief dan mentaal. Deze karakteristieken zijn ook onder pesters terug te vinden (Unnever, Cornell, 2003). Zowel lage zelfcontrole als pesten worden geassocieerd met antisociaal gedrag.

Hier komt het zondebok fenomeen, zoals besproken in paragraaf 1.1, weer om de hoek kijken. Het grote voordeel voor jongeren om te pesten is namelijk niet alleen de lol, maar voornamelijk de opluchting van een tijdelijke irritatie. Jongeren zonder zelfcontrole kijken dan ook niet naar de langetermijn gevolgen, maar zijn uit op kortetermijn bevredigingen. Pesters zijn dus impulsief, egoïstisch en kiezen de snelle weg om van hun frustraties af te komen.

Om een connectie te houden met de rest van de samenleving heeft een individu volgens Hirschi vier sociaal-psychologische elementen nodig:

- Attachment: de gehechtheid van een jongere aan belangrijke personen, met name volwassenen in hun leefwereld. Voor zover iemand hechte banden heeft met bepaalde belangrijke sleutelfiguren, zal hij hun normen respecteren en overnemen. Vroeger waren de ouders hierbij de belangrijkste invloed. Ontbreken die banden dan is er ook niets dat hem aan die normen bindt en wordt antisociaal en regelovertrekend gedrag waarschijnlijk'
- Commitment: betrokkenheid bij participatie in conventionele subsystemen. Wanneer een jongere is ingeschakeld in conventionele, sociale subsystemen- zoals de wereld van school, werk en vrije tijdsorganisaties- verkrijgt hij bij goed functioneren allerlei beloningen in de vorm van geld, erkenning, waardering en status, die hij bij antisociaal en regelovertrekend gedrag zou verliezen.
- Involvement: actief functioneren in conventionele subsystemen. Hoe actiever men is in allerlei conventionele organisaties en hoe beter men daar in functioneert des te minder geneigdheid er zal zijn tot antisociaal en regelovertrekend gedrag.
- Believes: het geloof in de morele betekenis van de normen en waarden van de samenleving. Hoe minder iemand vindt dat hij die normen moet gehoorzamen, hoe meer hij geneigd zal zijn ze dan ook te overtreden.

Jongeren hebben in deze tijden steeds meer te maken met gebrek aan zelfcontrole. Dit komt mede door de individualisering die heeft plaats gevonden in de maatschappij. Naast het gezin zijn er veel meer dan vroeger nu domeinen waar jongeren betrekkelijk anoniem en ongecontroleerd hun leven kunnen leiden. Op school en op straat en in het uitgaansleven. Veel jongeren blijven langer onder elkaar verkeren dan vroeger. Doordat ze lang naar school gaan en laat gaan werken, is er sprake van een verlengde jeugdperiode en van een langere periode waarin de 'peer groups' belangrijk zijn. Kortom peer groups zijn belangrijker

geworden. Dat wil zeggen, sociaal-psychologische groepen bestaande uit jongeren van dezelfde leeftijd en met dezelfde interesses. Tegenwoordig is ook de invloed van de “peer group” voor de jongeren belangrijker geworden dan de ouders en de leraren. Het behoren tot een groep is belangrijk voor jongeren. Het wordt als een voorrecht gezien. Jongeren proberen met het behoren tot een groep status te vergaren. Ze willen graag populair zijn, dit schijnt belangrijker te zijn dan oprechte affectie en sympathie voor andere mensen tonen. (Bagwell & Coie, 2004 and Vaillancourt et al., 2003). Jongeren willen ook zo graag bij zo’n peer group horen omdat deze hun de mogelijkheid verschaft om activiteiten te ondernemen die doorgaans niet goedgekeurd worden door volwassenen. Het behoren tot een peer group zorgt ook voor anticipatory socialization. Jongeren willen op een bepaalde manier een bepaalde positie vergaren. Dit proberen zij bijvoorbeeld door anderen na te doen: “mimic styles”. Pesten is zo’n activiteit om status te vergaren. De tweede basisbehoefte van een mens in een groep is immers om invloed in een groep te kunnen uitoefenen. De pester wil zijn eigen mening kenbaar maken, hoopt dat de groep iets doet of meent wat hij/zij zelf ook belangrijk vindt. En pesten is een manier om dit te uiten en om zijn positie te behouden. De groepsleden zijn er immers op uit om deze ongeschreven regels vast te leggen.

De band met sleutelfiguren kan dus het best vertaald worden in ‘individuele personen waar je bewondering voor hebt’. Het belang van deze bindingsfactor wordt ook door A.K.Cohen (1964) onderkend. Hij heeft onderzoek gedaan naar een specifieke peer group, namelijk een jeugdbende. Hij stelt dat “de cultuur van de bende niet alleen maar een systeem van gedragsregels is, dat verschilt van de normen van de volwassen samenleving, of er onverschillig tegenover staat, maar het is er zelfs tegengesteld aan. Zij ontleent niet haar normen aan de omringende samenleving, maar draait ze om. De verwaarloosde jongere gedraagt zich, gemeten aan de categorieën van zijn groeps cultuur, goed, juist omdat hij zich volgens de normen van de samenleving fout gedraagt. Het gevoel voor verantwoordelijkheid vermindert ook als meerdere mensen meedoen aan het pesten. Het vermindert de schuldgevoelens. De jongere neemt dus de houdingen en rollen van de betekenisvolle anderen over, dat wil zeggen, hij of zij verinnerlijkt ze en maakt ze zich eigen. De “peer-group” kan zo’n betekenisvolle andere zijn. De peer-group is dus van grote invloed op jongeren.

Jongeren hebben er altijd al bij willen horen. Dit is geen nieuws. En in deze moderne tijd waar er sprake is van individualisering is de peer-group ook steeds belangrijker geworden. Jongeren brengen immers steeds meer tijd door buiten het huis. Dit heeft ook weer gevolgen voor de normen en waarden die zij internaliseren en daarmee hun zelfcontrole. Maar ondanks dat er sprake is van individualisering blijft toch de invloed van ouders op hun kinderen ook belangrijk.

Het slachtoffer van pesten in de klas

Talrijke studies wijzen er op dat pesten schade kan toebrengen aan de mentale gezondheid van het slachtoffer. Olweus (1992) ontdekte dat slachtoffers van pesterijen een lager zelfvertrouwen hadden dan gemiddeld, wat op latere leeftijd nog steeds merkbaar was. Naast Olweus hebben nog meer onderzoekers deze conclusie getrokken. Zo wijst een onderzoek van Craig (in Griffin, 2004) uit dat slachtoffers van pesterijen een grotere kans hadden op depressie en angst dan hun leeftijdsgenoten. En Rigby (in Rigby, 2000) toonde aan dat pestslachtoffers meer nadachten over zelfmoord dan andere studenten.

Volgens Kaukiainen en anderen (Xin Ma, 2004) komt dit mede doordat slachtoffers vaak een kleinere sociale intelligentie, sociale kennis, en minder mentale vaardigheden hebben dan pesters. Deze slachtoffers hebben ook vaak een negatief beeld van zichzelf en van hun situatie. Ze zijn eenzaam en hebben in de klas minder goede vrienden dan hun klasgenoten. Het gepest worden nemen zij dan ook persoonlijk op (Newman e.a. in Macklem, 2004). Zij vallen dan ook op in hun onzekerheid. Hun lichaamshouding verraad hun onzekerheid en daarmee hun kwetsbaarheid aan de rest van de klas (Fast, 1977).

De klas is, zoals al eerder aangegeven in paragraaf 1.1, een systeem. Iedere leerling vervult een bepaalde rol hierin. In dit systeem is er sprake van een wisselwerking tussen pester en slachtoffer. Jongeren met specifieke eigenschappen worden vaak uitgekozen als zondebok. En pesters gaan meestal voor de weerlozen zoals Allport (1979) al aangaf.

Naast dat deze jongeren als “weerloos” worden gezien in de klas, zijn deze ‘kwetsbare’ jongeren ook goed bereikbaar (Allport, 1979) voor de jongeren om te pesten. Juist deze bereikbaarheid en het face-to-face contact zorgen mede voor de grote impact op de slachtoffers. Er is geen anonimiteit. Er is dan de dreiging dat de pester geweld gaat gebruiken. Maar daarnaast is het ook een vernedering naar de ‘peer-group’ toe. Vooral als er meerdere pesters meedoen. De rest van de klas kan namelijk zien hoe iemand die wel behoort tot de ingroup bevestigt dat het slachtoffer tot de out-group behoort (Olweus 1992). Ook voor de zondebok is de ‘peer-group’ belangrijk (Bagwell & Coie, 2004 & Vaillancourt et al., 2003). Voor alle jongeren is een van de basisbehoeftes zich immers veilig voelen. Dit geldt ook voor de zondebok. Status is immers ook belangrijk voor iedereen. Maar sommige jongeren hebben bepaalde eigenschappen, en moeten in een bepaalde groepssituatie functioneren die hen tot zondebok maken.

Slachtoffers kunnen op verschillende manieren reageren op het pesten. Volgens Olweus zijn er twee soorten slachtoffers. Er zijn passieve slachtoffers en provocerende slachtoffers. *Passieve slachtoffers* zijn volgens Olweus (1992) angstig en minder zelfverzekerd dan andere leerlingen. Hun gedrag en houding geven een signaal af naar de andere dat zij onzeker zijn en niet waardig en dat zij niets terug zullen doen wanneer zij worden aangevallen. Het zijn dus weerloze en bereikbare slachtoffers. Hun karakteristieken maken mede dat zij slachtoffer worden. Tegelijkertijd, hebben de pesterijen weer tot gevolg dat deze slachtoffers nog angstiger en onzekerder over zichzelf worden. Dit heeft weer tot gevolg dat het slachtoffer zich nog minder zeker voelt en dit ook uitstraalt. Hiermee maakt het slachtoffer zich nog meer weerloos. Het lijkt een vicieuze cirkel te zijn. Natuurlijk is er wel supervisie om hen te beschermen. Maar de mening van de peer-group is nou eenmaal belangrijk. Vooral het thuisfront is belangrijk in deze situatie. Omdat de slachtoffers zich hier even kunnen verbergen voor de pesters. Voor hen is het thuisfront dus nog steeds een belangrijke veilige plek. (Hirschi, 1979)

Daarnaast spreekt Olweus nog van *het provocerende slachtoffer*, alhoewel deze groep aanzienlijk kleiner is volgens Olweus (1992). Dit zijn kinderen die soms pesten en soms gepest worden. Zij worden gekenmerkt door een combinatie van een angstig én een agressief gedragspatroon. Deze leerlingen hebben vaak concentratieproblemen en kunnen zich daardoor op een manier gedragen die irritatie en spanning oproept in hun omgeving. Ze zijn bijvoorbeeld hyperactief, rusteloos of ongeconcentreerd. Pester/slachtoffers hebben moeilijkheden om de sociale signalen in de interactie tussen kinderen te begrijpen, en om er gepast op te reageren. Dit veroorzaakt weer ruzies. Ze nemen situaties persoonlijk op, en kunnen zich moeilijk in het slachtoffer inleven. Ze creëren vaak problemen in de klas en zijn onpopulair bij hun klasgenoten (Newman e.a. in Macklem, 2004). Pester/slachtoffers zijn

dikwijls opvliegend. Ze reageren agressief, zelfs wanneer het pesten niet intens of frequent is (Wright in Macklem, 2004).

Het pesten is dus vaak een wisselwerking tussen pester en slachtoffer. De pester zoekt vaak een slachtoffer die geen bedreiging voor hem of haar is. Daarom valt zijn of haar oog al snel op een slachtoffer dat onzekerheid uitstraalt en er fysiek ook niet sterk uitziet. Dit zijn namelijk tekenen dat het slachtoffer niet terug zal vechten. Het pesten heeft weer tot gevolg dat het slachtoffer nog minder van zichzelf gaat denken, wat zorgt dat het pesten door blijft gaan. Het lijkt een vicieuze cirkel te zijn. In de volgende paragraaf bekijken we hoe deze situatie is op het internet tussen bekenden.

2.3 Pesten op het internet tussen bekenden

Het pesten op het internet tussen bekenden zal anders verlopen dan het pesten in de klas. Het is een andere manier van communiceren en zal daarom het proces veranderen. Zoals al eerder aangegeven is in paragraaf 1.2, is de zelfcontrole van jongeren van invloed op hun pestgedrag. Daarom zal ik in de beschrijving van de pestsituatie op het internet tussen bekenden mij concentreren op theorieën over de mechanismen op internet die van invloed zijn op de zelfcontrole van jongeren.

Dat kinderen pesten is een feit. Jongeren hebben in de klas nog face-to-face contact met elkaar. Er is geen anonimiteit. De jongeren kunnen sommige effecten van het pesten direct zien, bijvoorbeeld als degene die gepest wordt gaat huilen. Daarnaast is er natuurlijk altijd het risico dat de ander geweld gaat gebruiken. Jongeren moeten dan dus eerst een drempel over voor zij durven te pesten. Op het internet wordt deze drempel aanzienlijk verminderd. In een onderzoek van Qrius en Planet internet geeft dan ook een van de drie kinderen aan dat ze liever pesten via internet dan live. Jongeren durven meer op het internet omdat het face-to-face contact ontbreekt:

Ik durf meer met MSN, je bent niet bij hem en hij kan je niet in elkaar slaan.
(aldus jongen 11 jaar)

Tegenwoordig is er sprake van een internetgeneratie. Het gebruik van internet onder jongeren heeft het pesten veranderd. Er zijn al vele onderzoeken geweest naar de invloed van TV, video en films op jongeren. Deze zouden meer agressief en minder empathies naar hun slachtoffers worden (Pearl et al. 1982, Eron&Huesmaann, 1986). Het internet zorgt ervoor dat het pesten andere, ernstigere vormen aanneemt. Het internet geeft pestende jongeren een grotere macht over het slachtoffer. Omdat het internet open staat voor reageren en interactiviteit is het mogelijk macht uit te oefenen op een manier zoals nooit tevoren. Op weblogs kan iedereen ongezoeten zijn mening spuien, over merken, bedrijven, andere mensen, noem maar op. Iemand zwaar te kakken zetten door bijvoorbeeld zijn of haar naaktfoto te verspreiden op het internet, als die persoon het heeft uitgemaakt, is ook een machtsinstrument dat jongeren in handen hebben en ook rustig toepassen. En het einde hiervan is nog lang niet in zicht (Boschma en Groen, 2006).

Onder cyberpesten versta ik: 'pesten dat gebeurt door middel van nieuwe informatie- en communicatietechnologieën'. Deze definitie van Bill Belsey (www.cyberbullying.org) wordt gekenmerkt door beide elementen, en verwijst bovendien naar de klassieke opvattingen

omtrent pesten. Volgens hem heeft ‘cyberbullying’ betrekking op: ‘the use of information and communication technologies, to support, repeated, and hostile behaviour by an individual or group, that is intended to harm others.’ Net als bij het klassieke pesten zijn het herhaaldelijk vertonen van agressief gedrag via ICT dus belangrijk.

Internet geeft jongeren nieuwe mogelijkheden. De unieke macht, zoals Steensel het noemt in het boek Internetgeneratie (2000), van het internet verandert het verloop van pesten. De macht van het internet ligt bij het versterken van het gebrek aan zelfcontrole. Dit gebeurt op verschillende manieren.

Ten eerste hebben jongeren bij wie zelfcontrole ontbreekt de neiging om een afkeer te hebben van discipline, supervisie en andere beperkingen op gedrag. Het internet is de perfecte plek om dit uit de weg te gaan. Op het internet is er namelijk minder of geen fysiek toezicht. Het pesten is nu verborgen voor ouders en de leraar. Volgens de systeemtheorie van Mattheeuws (1977) is in de klas de leraar deel van het systeem. Leerlingen in een groep of klas zitten volgens hem in een netwerk, een systeem, en zijn onderling door onzichtbare draadjes verbonden. Als één element uit deze mobile beweegt, dan voelen alle andere elementen dat. Alle elementen worden erdoor beïnvloed en staan tegelijk met elkaar in verbinding, zodat geen enkel element zich vrijblijvend kan bewegen of niet bewegen. Op het internet kan de klas ook samenkomen. Alleen is hier geen leraar, geen toezicht. Als de leraar wegvalt uit het systeem veroorzaakt dit problemen. Het evenwicht van de klas wordt verstoord. Er is niemand om de jongeren te corrigeren. Met andere woorden, de sociale controle is weggevallen:

*“Een kind op school kan naar de juf gaan, als je pest via internet gebeurt dat niet”,
(aldus een tiener van 13 jaar.)”*

En daarmee wordt de zelfcontrole van de jongeren nog meer verminderd. Nog een onderzoek die dit ondersteunt is het onderzoek van Mooij (1991). Het treiteren hangt samen met het surveilleren of superviserend gedrag van de leerkracht tijdens de les en tijdens lesuitval of pauzes. Indien de leerkracht weinig doortastend of effectief tegen het pesten optreedt, bestaat waarschijnlijk kans op blijvend onderling treiteren. Indien de leerkracht hiertegen echter effectief optreedt, kan het pesten “onderdrukt” worden of geen kans krijgen te ontstaan. Olweus (1987) zegt hierover het volgende:

“Meer supervisie op school hangt samen met een geringere mate van treiteren tussen leerlingen.”

De supervisie die thuis en op school aanwezig is zorgt ervoor dat jongeren school en thuis minder aantrekkelijk vinden. Deze keren daarom naar peer groups. En deze zijn volop te vinden op het internet. De invloed van de ouders op jongeren heeft op het internet dus des te meer concurrentie van de peer-group. Er zijn dus nog wel ‘social bonds’, maar de bonds zijn sterker geworden door de tijd heen met de peer group dan met de autoriteiten van de conventionele wereld. Het internet is dan ook een plek voor jongeren om elkaar te ontmoeten. De computer is immers een sociale machine. Hiermee bedoel ik dat het een medium is dat jongeren de mogelijkheid biedt om vierentwintig uur per dag, zeven dagen per week in contact te staan met hun leeftijdsgenoten. Vriendschap houdt voor hen in dat zij continue met elkaar in contact staan. Jongeren treden het internet niet tegemoet met het ontzag of de verbazing van oudere generaties, maar beschouwen internet als een vanzelfsprekend onderdeel van hun leefwereld. Ook op het internet kan het groepssysteem dus door werken, en daarmee ook het zondebokfenomeen.

Wat de zelfcontrole in jongeren nog meer afbreekt is dat het internet bij uitstek de plek voor impulsieve uitbarstingen is. Peer-groups zoeken elkaar wel op, op het internet, maar toch is er een zekere mate van anonimiteit. De jongeren zien elkaar niet face-to-face en dus ook niet de emoties van elkaar. Dit zal dus tot gevolg hebben dat op het internet het pesten ernstigere vormen aanneemt dan in de klas. Het effect van pesten op het slachtoffer wordt minder goed zichtbaar voor de pester omdat deze geen non-verbale reacties waarneemt van het slachtoffer. Er ontbreken met andere woorden op het internet bepaalde 'social cues' (Guadano&Cialdini, 2002) die bijdragen aan een beschaafde omgang tussen mensen.

Op het internet hoort men bijvoorbeeld de toon niet van de ander, zegt iemand iets cynisch of is het oprecht bedoeld? Ook de gezichtsuitdrukking is niet te zien, kwets ik iemand nu of niet? Het internet stimuleert dan ook het kortetermijndenken. Jongeren kunnen zich makkelijk ontdoen van tijdelijke irritaties op het web. De consequenties van hun pesten zijn nog minder goed te overzien.

Het slachtoffer van pesten op het internet door bekenden

Vele jongeren die via het internet gepest worden zijn ook doelwitten van klassieke pesterijen. (Viwta, 2006). Ze zijn dus al eerder zondebok geweest, het internet verandert dit niet. Het klassysteem schijnt zich voort te zetten op het internet. De jongeren kennen elkaar immers, en dus ook elkaars zwakheden. Jongeren weten al van tevoren wie onzeker is en een makkelijk slachtoffer ondanks dat in cyberspace zij geen lichaamshoudingen kunnen aflezen. Op het internet vervullen de jongeren dus dezelfde rollen als in de klas, tenminste voor zover zij elkaar kennen vanuit de klas. De jongeren in de klas houden dezelfde vrienden op het internet. En voor de pesters is het dan ook op het internet belangrijk hun "reputatie" te beschermen, en status te verwerven. Het internet is immers tegenwoordig een belangrijke plek voor jongeren om te socialiseren met leeftijdsgenoten. Op het internet is het ook mogelijk publiekelijk vernederd te worden. En dit is moeilijk uit te wissen.

Aangezien het cyberpesten deels bekeken kan worden als een uitbreiding van het klassieke pesten, mogen we aannemen dat een aantal van deze gevolgen voor slachtoffers ook voor het cyberpesten zullen gelden. Yberra (2004) onderzocht reeds het verband tussen symptomen van depressiviteit en 'online harassment'. Hieruit bleek dat mensen die lastig gevallen werden via het internet, meer symptomen van depressiviteit vertoonden dan niet-slachtoffers. Dit komt voornamelijk door het indringende karakter, waardoor slachtoffers niet alleen meer binnen de schoolpoorten maar zelfs in de eigen thuisomgeving worden geconfronteerd met pesterijen. Jongeren zijn tegenwoordig 24 uur per dag bereikbaar. Het slachtoffer wordt een nog toegankelijker doel dan deze op school al is.

Daarnaast ontbreekt het face-to-face contact, waardoor jongeren grovere woorden durven te gebruiken. Deze hoeven ze niet echt te menen, maar het face-to-face contact ontbreekt waardoor het slachtoffer niet kan zien of het een grap is of een serieuze dreiging. Met andere woorden in cyberspace ontbreken belangrijke 'social cues' (Guadagno&Cialdini, 2002). Jongeren die al onzeker zijn van zichzelf, nemen deze dreigingen sneller serieus, en zullen dus nog onzekerder worden van het cyberpesten.

Het face-to-face contact ontbreekt op het internet, waardoor het makkelijker is impulsief te reageren op pesterijen. Echter, deze jongeren moeten elkaar weer onder ogen komen. Tijdens

het pesten op internet is er dan wel geen face-to-face contact, maar deze zal er daarna wel weer zijn. Een slachtoffer is niet anoniem, en kan zich hier dus ook niet achter verbergen. Daarom zal het slachtoffer voornamelijk reageren door de ander te blokken, of de computer uit te zetten. De pesters zien cyberpesten dan ook als iets onschuldigs.

Er is dan ook nog eens geen supervisie (Mooij 1991). Wat het slachtoffer helemaal weerloos maakt. Natuurlijk kan het wel gemeld worden, maar er kan niet veel aan gedaan worden. Jongeren kunnen immers zonder toezicht surfen op het internet. Naast het feit dat slachtoffers op het internet nog meer bereikbaar zijn, juist omdat de dreiging dat zij betrappt worden minder is, is het slachtoffer dus ook nog meer weerloos.

2.4 Pesten op het internet tussen onbekenden

Het pesten op het internet tussen onbekenden is net weer anders dan tussen bekenden.

De theorieën over anonimiteit op het internet zijn hier van groot belang. Niet alleen ontbreekt in deze situatie het face-to-face contact maar kennen de jongeren elkaar in het echt helemaal niet, zij weten niks van de ander af. Deze anonimiteit is vervolgens ook weer van invloed op de zelfcontrole van jongeren waardoor het pesten op het internet tussen onbekenden net weer anders verloopt dan het pesten in de klas en het pesten op het internet tussen bekenden.

Er zijn veel onderzoekers die zich richten op de positieve kant van het internet. Zo spelen bijvoorbeeld traditionele macht en verschil in status geen rol op het internet (Poster, 2001). Het internet heeft volgens hen een egaliserend effect (Dubrovsky et al., 1991). Maar het internet heeft zo zijn negatieve kanten. Het zichzelf onbeperkt kunnen uiten kan zowel een positieve als een negatieve uitwerking hebben.

Als onbekenden contact hebben via het internet, is er geen sprake van een klas. Echter, de frustratie van jongeren kunnen zich ook op onbekenden richten. Daarnaast kunnen jongeren op het internet ook sociale groepen vormen. Jongeren gaan op het internet op zoek naar leeftijdsgenoten met dezelfde interesses. Jongeren met weinig zelfcontrole hebben ook de neiging om geen “goede” vrienden te maken, zoals ik hierboven al noemde. Deze zijn vaak onbetrouwbaar, egoïstisch en denken niet na over de lange termijn consequenties. Maar ze maken wel lol, nemen risico's. Individuen zonder zelfcontrole zoeken elkaar dus op. En het internet is daar een perfecte plek voor. Het pestgedrag dat zich voordoet op het internet wordt beschouwd als iets gewoons, en acceptabel omdat jongeren het hun peer group zien doen op het internet. Op het internet is er een grote sociale ondersteuning te vinden voor het anti-sociale gedrag (Fisher&Barak, 2000).

Wat de zelfcontrole nog meer afbreekt is de anonimiteit op het internet. Bij het pesten op het internet tussen bekenden is er ook wel sprake van een zekere mate van anonimiteit. Maar bij onbekenden gaat dit weer een stap verder. Niet alleen is er hier geen face-to-face contact, de jongeren hebben elkaar ook nooit in het echt ontmoet. Zij weten dus totaal niet met wie ze contact hebben. Zelfcontrole kan dan helemaal wegvallen.

Op het internet zijn individuele kenmerken minder aanwezig dan sociale identiteiten. Als jongeren met onbekenden chatten weten zij vaak niet veel van de individuele kenmerken van de ander. Ze zien en horen de ander tenslotte niet, waardoor individuele kenmerken minder goed overkomen. De persoon kan ook kiezen om bepaalde persoonlijke kenmerken achter te houden en andere kenmerken juist te accentueren. Jongeren zien elkaar daardoor ook minder als individuen op het internet maar meer als representanten van sociale groepen volgens het

SIDE (Side-effects of computer mediated communication) model van Reicher (1994). Een voorbeeld hiervan is bijvoorbeeld als een persoon er voor kiest om als naam op het internet 101Female te noemen, dus naar een sociale categorie. In een anoniem gesprek is het dan ook waarschijnlijk dat deze persoon gedrag zal vertonen die overeenkomt met de normatieve verwachtingen die men heeft, gebaseerd op wat men weet van deze sociale categorie (Guadagno&Cialdini 2005). Dit heeft als gevolg dat jongeren de andere persoon minder als individu zien en dus ook meer durven te zeggen tegen deze, zonder eraan te denken wat dit voor gevolgen heeft voor de ander. Het internet heeft met andere woorden een paar negatieve neveneffecten.

Voordat een individu impulsief, irrationeel en agressief gedrag gaat vertonen, moet hij de opvatting over zichzelf als een verantwoordelijk persoon met een beeld van zichzelf en zijn rol, die consistent is, opgeven. Iemand kan op ongewone manieren handelen wanneer hij als lid van een groep anoniem wordt en daardoor verantwoordelijkheid als een geïdentificeerd individu verliest. Dit gebeurt bijvoorbeeld ook bij rellen (Festinger, Pepitone,&Newcomb 1952). Johnsen en Downing (1979) geven ook aan in hun onderzoek dat deelnemers die anoniem waren met een masker eerder schokken uitdeelde aan mensen, dan deelnemers zonder masker. Het internet zorgt ook voor anonimiteit, en bewerkstelligt daarmee mede het fenomeen deïndividueel. Het verlies van zelfcontrole gebeurt dus ook als jongeren op het internet bezig zijn, door de anonimiteit voelen zij zich niet meer verantwoordelijk voor de dingen die zij doen/zeggen. Dit wordt ook wel deïndividueel genoemd (Kiesler et al., 1984,p.1126).

Scheld je iemand uit op het schoolplein, dan loop je kans op klappen. Dus beweeg jij je voorzichtiger. Eén fout geintje dat iemand bijna in huilen doet uitbarsten, en je beheerst jezelf. Vaak staan er ook nog andere mensen omheen, die je corrigeren of die je beletten een strek uit te halen. In de 'live' omgang met anderen leren pubers om zich in te leven in anderen. Maar online is empathie een stuk lastiger. Stuur 'voor de grap' een virus, hoe onschuldig ook. Doe lomp in een mail. Je kan dat doen zonder de (directe) reactie van de ontvanger (Steensel 2000).

Daarnaast toont Hilgard (1979) in experimenten aan, dat mensen die elkaar niet kennen, die voor elkaar anoniem zijn, eerder agressief gedrag vertonen dan wanneer ze elkaar kennen. Zelfbeheersing wordt dus beter in stand gehouden naarmate een mens meer als individu erkent, gekend en gewaardeerd wordt.

De anonimiteit van het internet leidt dus tot anomie. Geldende culturele en sociale regels vallen weg, er ontstaat normloosheid. Mensen houden hun sociaal gedrag onder controle, doordat ze zich in de loop van de opvoeding enkele regels hebben eigen gemaakt, die in onze cultuur het sociaal klimaat bepalen (Hilgard, 1979). Je hoort respect te hebben voor anderen en je geeft niet toe aan opwellingen tot ernstig agressief gedrag. We worden opgevoed tot zelfbeheersing, en weten ons daarbij ook gecontroleerd door onze sociale omgeving. Soms echter valt die zelfcontrole of de sociale controle of beide weg en ontstaat impulsief en destructief gedrag. Het internet elimineert met andere woorden de bronnen die belangrijk zijn in het ontwikkelen van beleefde, vriendelijke, en persoonlijke interacties (Daft&Lnegel, 1984) zoals bijvoorbeeld het face-to-face contact.

Anonimiteit is dus een belangrijke factor in de peestsituatie op het internet tussen onbekenden. Jongeren reageren daardoor anders op elkaar dan in de peestsituatie in de klas en zelfs de peestsituatie op het internet tussen bekenden. Het impact van het pesten op de slachtoffers zal dan ook anders zijn dan in de andere twee situaties. Hier ga ik in de volgende paragraaf op in.

Het slachtoffer van pesten op het internet door onbekenden

Ondanks de relatie tussen het daderschap bij cyberpesten en het daderschap bij klassiek pesten zoals behandeld in paragraaf 1.2 en 1.3, is cyberpesten toch ook een fenomeen dat losstaat van het klassieke pesten. Dit blijkt uit het feit dat de daders van cyberpesten ook onbekenden of personen als slachtoffer uitkiezen die zij enkel kennen via het internet. Uit het onderzoek dat het Viwta (Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek) heeft verricht kwam naar voren dat vier op tien cyberpestdaders beweren dat ze de mensen die ze online pesten, niet in het echt pesten en dat vier op tien slachtoffers van cyberpesten beweren niet in het echt gepest te zijn door dezelfde cyberdaders. Iedereen kan slachtoffer worden in cyberspace. Bijna iedereen is dan ook bereikbaar.

Bijna zeven op tien daders zeggen dat zij hun slachtoffer anoniem gepest hebben. Juist vanwege deze anonimiteit zou eigenlijk het pesten niet als desastreus ervaren moeten worden. Degenen die je kent kunnen je immers het meest kwetsen, degenen die je niet kent kunnen je het minst kwetsen. Daarnaast kan de computer zo uitgezet worden, en mensen geblokkeerd worden. Maar juist mensen met weinig zelfvertrouwen, zoals de zondebokken in de klas, vertonen meer risico gedrag in het cyberspace. Met risicogedrag wordt simpelweg bedoeld dat zij bereikbaar zijn voor eventuele pesters. Zij zijn namelijk eenzaam en vluchten het internet op, waar negativiteit op de loer ligt. Daarom is het pesten voor juist deze slachtoffers met weinig zelfvertrouwen desastreus.

Bovendien is het erg moeilijk voor de slachtoffers om actie te ondernemen tegen het cyberpesten. Vaak weten zij immers niet van wie het komt, en al zouden zij dit weten, zij kennen degene in het echt niet. Dus deze persoon zal ook niet gestraft kunnen worden. Er is dan ook helemaal geen sprake meer van supervisie. Vluchten naar het ouderlijk huis is hier ook geen optie. Zij zijn immers al thuis, in hun "veilige" haven. Zelfs hun eigen huis is geen veilige plek meer voor het slachtoffer. Dit heeft een gevoel van machteloosheid. Het slachtoffer is weerloos.

Daarnaast is het pesten op het internet vaak wel permanent. Als iemand besluit een vervelend filmpje op internet te zetten dan kan het slachtoffer dit filmpje niet zomaar verwijderen. En juist op het internet zijn 'peer-groups' vaak te vinden. Ook al is het een vreemde die pest, toch kan dit ook effect hebben voor de positie van het slachtoffer in het "echte" leven. Het kan ervaren worden als een vernedering. De reputatie van jongeren bij de 'peer-group' wordt immers als belangrijk ervaren (Bagwell & Coie, 2004 & Vaillancourt et al., 2003). Dit maakt dat het pesten daadwerkelijk een serieuze impact kan hebben op het slachtoffer.

Maar het slachtoffer is niet volkomen weerloos. In cyberspace kunnen de slachtoffers uit de klas wel terug slaan. Op het internet is het namelijk mogelijk berichten anoniem te versturen. Dit houdt in dat personen die in dagelijkse face-to-face situaties omwille van hun fysieke of persoonlijkheidskenmerken een hogere kans hebben om het slachtoffer te worden van pesterijen, in de onlinewereld pesters kunnen zijn (mits ze over de nodige digitale vaardigheden beschikken). De slachtoffers kunnen hun frustratie dus ook uiten door ook op het internet te gaan pesten. Dit zullen met name de provocerende slachtoffers doen (Olweus 1992). Deze uiten zich eerder door terug te vechten dan de passieve slachtoffer. Ze zitten vol frustratie die ze op het internet anoniem goed kunnen uiten.

Jongeren pesten om uiteenlopende redenen. Maar waarom het ene kind wel pest en de ander niet, lijkt te maken te hebben met de zelfcontrole van de jongere. Het internet heeft bepaalde

neveneffecten, zoals de anonimiteit, die van invloed zijn op deze zelfcontrole. Dit maakt dat het pesten in de drie verschillende situaties anders verloopt en dus ook dat de impact ervan enigszins anders lijkt te zijn op het slachtoffer en daarmee de reactie op het pesten. In het volgende hoofdstuk zal ik deze driedeling ook gebruiken in mijn probleemstelling en onderzoeksopzet.

Hoofdstuk 3 Probleemstelling en methodische aanpak

Opmerkingen vooraf

In mijn onderzoek wil ik het verschil tussen het klassieke pesten in de klas, het pesten in cyberspace tussen bekenden en tussen onbekenden vergelijken. Uit de literatuur is namelijk af te leiden de verwachting dat in deze drie situaties het pesten anders zal verlopen. In mijn onderzoek zal ik deze driedeling dan ook hanteren.

3.1 Probleemstelling

Jongeren geven in het onderzoek van Qrius aan dat pesten via het internet meer voor komt, meer 'normaal' is, dan pesten in de klas. De jongeren geven ook aan dat zij het pesten via internet iets anders vinden dan pesten in de klas. De eigenaardigheden van het internet zouden er dus wel eens in kunnen resulteren dat pesten via internet anders verloopt dan pesten in en rondom school. Mogelijk vindt het pesten meer ongeremd plaats omdat autoriteiten/buitenstaanders minder kans hebben om in te grijpen. De jongeren lijken minder zelfcontrole te hebben. Daarnaast ontbreekt ook het face-to-face contact hier. Hierdoor worden de daden losgekoppeld van de effecten. De dader en het slachtoffer zijn niet fysiek aanwezig, waardoor de pester geen directe emotionele feedback krijgt van het slachtoffer en zich niet geremd voelt. Kortom, de wetten en sociale normen uit de echte wereld vervagen in cyberspace.

Vragen

In dit onderzoek wil ik er dus achter komen of er verschil is tussen het klassieke pesten in de klas en het pesten in cyberspace en waaruit die verschillen voortvloeien. Om te weten wat het verschil is tussen de verschillende vormen van pesten, is het belangrijk eerst te weten hoe het pesten verloopt:

- Hoe verloopt het pesten in de klas?
- Hoe verloopt het pesten via internet tussen bekenden?
- Hoe verloopt het pesten via internet tussen onbekenden?

Als blijkt dat er een verschil is tussen de verschillende manieren van pesten, is de volgende stap om erachter te komen, hoe het komt dat het pesten verschillend verloopt. Om dit te weten is het belangrijk om eerst te weten wat een jongere er toe aanzet om te gaan pesten. En vervolgens of dit anders is op het internet.

Sommige jongeren pesten en anderen weer niet. Om te weten of het pesten in de verschillende situaties anders verloopt is het belangrijk eerst te weten waarom het ene kind wel pest en de

andere niet. En vervolgens of dit anders is in de verschillende situaties. De theorie lijkt er op te wijzen dat wat het verschil maakt, de zelfcontrole is van een jongere in de verschillende situaties van de klas en internet. Er vanuit gaande dat dit zo is, is specifiek de vraag:

- Welke invloed op de zelfcontrole van een jongere gaat uit van de interactiesituatie indien hij in de klas interacteert met klasgenoten?
- Welke invloed op de zelfcontrole van een jongere gaat uit van de interactiesituatie indien hij op internet interacteert met bekenden?
- Welke invloed op de zelfcontrole van een jongere gaat uit van de interactiesituatie indien hij op internet interacteert met onbekenden?

Als het pesten zelf er anders aan toe gaat zal ook de impact die het pesten heeft op het slachtoffer anders verlopen, en daarmee ook de reactie van het slachtoffer op het pesten. Vandaar dat ik ook de volgende vragen stel:

- Wat is de impact van het pesten in de klas op het slachtoffer?
- Wat is de impact van het pesten via internet tussen bekenden op het slachtoffer?
- Wat is de impact van het pesten tussen onbekenden via internet op het slachtoffer?

Er zijn verschillende manieren waarop een jongere kan reageren op het pesten. Omdat het anders verloopt, en waarschijnlijk de impact daardoor ook anders is, zal de reactie op het pesten ook verschillen:

- Hoe gaat het slachtoffer om met het pesten in de klas?
- Hoe gaat het slachtoffer om met het pesten via internet tussen bekenden?
- Hoe gaat het slachtoffer om met het pesten via internet tussen onbekenden?

3.2 Methodische aanpak

Dit onderzoek is een kwalitatief onderzoek. Hier heb ik voor gekozen om meer inzicht in het fenomeen te krijgen. Ik ben op zoek naar oorzaken die zorgen dat het pesten anders verloopt als er een nieuw medium bij betrokken raakt. Met behulp van interviews hoop ik achter de mechanismen te komen die hierop van invloed zijn. Omdat het hier in feite gaat om een vergelijking tussen het pesten op het internet en op school, wilde ik ook graag beide onderzoeken.

Het pesten op school in kaart brengen

Ik heb groep acht gevolgd van de Drieslag, en vier docenten geïnterviewd die deze klas allen hebben gehad. Bewust heb ik gekozen voor een basisschool. Dit omdat meerdere onderzoeken, die van de Open Universiteit en Qrius, aangaven dat vooral onder basisschoolleerlingen het probleem groot is. Vooral veel jongeren op de basisschool pesten via internet of worden gepest. De faculteit Psychologie van de Open Universiteit deed onderzoek naar pesten via internet onder groep acht. Hier kwam uit dat 24% van de basisschoolleerlingen (groep acht) en 19% van de brugklassers slachtoffer waren van cyberpesten. 16% geeft toe zelf ook te pesten via internet. Daarnaast is de band tussen leraar en leerling op de basisschool ook hechter dan op de middelbare school. Deze leraren maken hen de hele dag mee een jaar lang en hebben dan ook beter zicht op hun leerlingen en eventueel op het pesten onder hen.

Ik heb de school de Drieslag benaderd om te vragen of ik daar wat interviews zou mogen houden. Ik heb voor deze school gekozen omdat ik op het internet groep acht van deze school goed kon volgen. Alle leerlingen van groep acht hebben namelijk een “hyve” op het internet. Dit is een website waar jongeren van de klas zich voor kunnen aanmelden en dan publiekelijk kunnen chatten.

Het gaat mij om de beschrijving en analyse van gevallen van pesten. Om het objectief te houden en toch het pesten in de klas en op school in kaart te brengen heb ik daarom docenten geïnterviewd over hun beeld over het pesten. Wie wordt er gepest, wie zijn de pesters en hoe gaat dit er aan toe zijn voorbeelden van vragen die ik heb gesteld.

De docent van groep acht wist mij te vertellen dat de klas in groepjes is op te delen. Dit bleek ook uit de Sociogram, een formulier waarop kinderen moeten invullen met wie zij graag spelen en met wie niet. De klas bestaat uit tweeëndertig leerlingen. Zeventien meisjes en vijftien jongens. Er zijn vier meisjes en vijf jongens die samen een groep vormen. Samen zijn zij verantwoordelijk voor de meeste pesterijen in de klas. Vooral de jongens gaan ook na schooltijd regelmatig met elkaar om. Ze zijn dan ook in het speelkwartier vaak bij elkaar te vinden. Ook de meisjes gaan vaak met elkaar om, zowel op school als buiten school. De pesters gaan met de rest van de klas ook gewoon om, spelen daar ook mee. Maar met de slachtoffers gaan zij niet om.

De jongeren die het meeste slachtoffer zijn van deze pesterijen zijn meestal dezelfde, namelijk twee jongens en drie meisjes. De twee jongens zijn vaak op zichzelf, een van de jongens speelt zo nu en dan wel met klasgenoten maar in het speelkwartier zijn deze vaak allebei alleen te vinden op het speelplein. De drie meisjes trekken erg naar elkaar toe, en zijn ook vaak samen. Maar bij pesterijen komen zij niet snel voor elkaar op. Met de pesters gaan zij helemaal niet om. Wel hebben zij contact met een paar andere meiden in de klas, ook na schooltijd. Deze nemen geen deel aan de pesterijen, maar komen ook niet voor hen op in de klas. Na deze informatie te hebben vergaard, heb ik deze jongeren, de pesters en de slachtoffers, via hun schoolmail benaderd. Ik heb een oproep achter gelaten voor hen:

Heyhey,

Ik ben Brechje en ik doe op dit moment een onderzoek naar gedrag van jongeren. Zo ben ik benieuwd wat jullie van elkaar denken en hoe jullie met elkaar omgaan in de klas. Ook ben ik

benieuwd naar jullie ervaringen met pesten. Ben je wel eens gepest in de klas, hoe dit gebeurt. Worden jullie gepest en hoe gebeurt dit. En wat denken jullie hierbij als dit gebeurt. Ik zou graag met jullie hierover willen praten. Dus, als jullie zin hebben mail me dan, dan kunnen we afspreken. Of als je dit liever niet hebt kun jij je verhaal ook kwijt via de mail, dit mag natuurlijk anoniem, of voeg me toe op msn.

Groetjes Brechje

Ik heb hier reacties op gekregen van alle jongeren, zowel de pesters als de slachtoffers. Daarnaast heb ik verder gevraagd naar verhalen die de docent mij kon vertellen. Of zij het gevoel had grip te hebben op de situatie in de klas. Hoe zij dacht over het pesten via internet. Of zij hier veel over hoort, en zo ja of zij hier dan ook op kan ingrijpen.

Daarnaast heb ik zelf vier dagen mogen doorbrengen in de klas. Tijdens de pauze heb ik op het speelplein rond gelopen, in de klas heb ik tijdens handarbeid en zelfstandig werken de klas geobserveerd. Meer was helaas niet mogelijk, omdat dit niet gewenst werd door de school zelf.

Het pesten binnen de leerlingengroepen van groep acht zoals dit eventueel op internet plaats vindt in kaart brengen

Daarnaast heb ik observaties gedaan op het internet, dit heb ik voornamelijk via de site www.hyves.nl gedaan. Dit is een site waar jongeren met elkaar in contact staan, foto's plaatsen en persoonlijke berichten aan elkaar achter laten die ook voor anderen te zien zijn. Ook kunnen zij hier elkaar cijfers geven voor de foto's. Op deze sites is het de bedoeling dat een jongere een vriendenkring creëert, anderen kunnen ook zien hoeveel vrienden een jongere heeft. Door deze pagina's te observeren kon ik rechtstreeks zien hoe het pesten op internet er aan toe gaat. Doordat alle leerlingen van groep acht een "hyve" hebben en met elkaar communiceren via deze "hyve", kon ik een sociaal gebonden groep volgen. Op deze manier hoop ik het pesten binnen de leerlingengroep van klas acht in kaart te kunnen brengen zoals dat eventueel via internet plaats vindt. Ik heb zo'n specifieke hyve voor ongeveer vier weken geobserveerd.

Alle jongeren die aangewezen werden als jongeren die pesten en jongeren die slachtoffers waren, hadden een profiel op www.hyves.nl en zijn lid van de drieslag hyve. Zelf heb ik ook een profiel op hyves.nl en ik kon deze pagina bezichtigen zonder dat de jongeren dit weten. Zo kon ik objectief kijken hoe het pesten nou daadwerkelijk verliep.

Het pesten in kaart brengen zoals dat via internet plaats vindt tussen personen die niet aan elkaar bekend zijn van school

Ik ga er van uit dat het pesten via internet tussen mensen die elkaar niet face-to-face kennen toch weer anders verloopt en anders uitwerkt dan pesten via internet tussen jongeren die wel tot een sociaal psychologische groep behoren. Daarom heb ik op de sites hyves en sugababes.nl een soort advertentie geplaatst (wat mogelijk is) met de vraag of jongeren tussen de tien en dertien jaar die pesten of gepest worden, of mensen kennen mij hun ervaringen met pesten via het internet willen mailen. Ook dit kon weer anoniem gebeuren. Zo kon ik meer te

weten komen over hoe het pesten op internet ertussen personen die elkaar niet bekend zijn, er aan toe gaat.

Daarnaast heb ik ook deze site ongeveer vier weken geobserveerd. Ik heb specifiek gekeken naar de rubrieken waar de foto's van mensen worden beoordeeld, en naar de meest besproken foto's. Dit omdat jongeren hier andere jongeren cijfers kunnen geven en commentaar kunnen geven op hen.

Ook heb ik op verschillende scholen flyers opgehangen met dezelfde oproep als op het internet. Dit om nog meer jongeren te kunnen bereiken.

Het bericht dat ik heb gezet op internet, en op de flyers:

Hey allemaal!

Ik ben op zoek naar mensen (tussen de tien en dertien) die mij kunnen helpen met mijn onderzoek voor mijn scriptie! Ik wil namelijk weten hoe het komt dat mensen nu eens kiezen om aardig te zijn dan weer om irritant te zijn naar contacten op internet. Het kan gaan om contacten die je alleen via internet kent of ook buiten internet om. Krijg je bijvoorbeeld wel eens reacties op je profiel, wat voor reacties zijn dit dan en chat je wel eens met mensen, hoe gaan jullie dan met elkaar om...gezellig of gebeuren er ook weleens negatieve dingen? Dus als jij je verhaal kwijt wilt over hoe mensen met jou omgaan en jij met mensen omgaat op het internet mail me dan (dit kan ook anoniem natuurlijk), of voeg me toe op msn!!!

Bedankt alvast!

Brechje,

brechjedijkman@hotmail.com

Bij elkaar hebben hier zes meisjes en negen jongens gereageerd op mijn bericht. Alle jongens hadden mij toegevoegd op msn, waar ik gesprekken met hen heb gevoerd. En vier meisjes hebben mij gemaïld, en twee hadden mij ook op msn toegevoegd. Geen van de reacties die ik kreeg waren anoniem, waardoor ik ook via de mail gesprekken kon voeren.

Hoofdstuk 4 Analyse

Om te kunnen vergelijken hoe het pesten anders verloopt op het internet is het eerst nodig om het verloop van het pesten weer te geven in de klas. Daarom zal ik eerst in gaan op wie er precies pesten en wie er gepest worden. Daarna waarom de pesters pesten en de ander gepest wordt. Vervolgens zal ik ingaan op welke mechanismen een kind kunnen weerhouden van het pesten, en welke hem/haar er juist toezetten. Oftewel welke factoren invloed hebben op de zelfcontrole van een kind. Zoals de theorie van Hirschi (1974) liet zien is het namelijk de zelfcontrole dat van invloed is op het gedrag van jongeren, en daarmee ook op hun pestgedrag. En als laatst zal ik ingaan op welke impact dit heeft op het slachtoffer, en hoe deze ermee omgaat.

4.1 Pesten in de klas

Ook op de Drieslag wordt er in groep acht regelmatig gepest. Van de docent kreeg ik een Sociogram. Dit is een formulier waarop kinderen in de klas moeten invullen met wie zij graag spelen en met wie zij niet graag spelen. De docent vult daarna een formulier in waarop staat hoe vaak een kind positief beoordeeld is en hoeveel keer dit kind negatief beoordeeld is. Zo werd mij snel duidelijk welke kinderen er goed in de groep lagen en welke niet. Op deze kinderen heb ik mij geconcentreerd tijdens mijn observaties.

Al snel blijkt dat het vaak dezelfde kinderen zijn die gepest worden, en dezelfde die pesten. Zo is er in groep acht op de Drieslag een zogenaamd “populair” groepje. Dit groepje wordt aangewezen door de docenten en de slachtoffers van de pesterijen als zijnde pesters. Deze groep bestaat uit vier meisjes en vijf jongens. Na een observatie in de klas zelf, lijken de jongeren van deze zogenaamde “populaire” groep, jongeren te zijn die zeer aanwezig zijn in de klas, en dan ook niet bang zijn hun mening te geven. Ze stralen zelfvertrouwen uit. Zijn niet bang voor oogcontact en hebben een open lichaamshouding. Vaak hebben ze geen kenmerken die afwijken van de groep. De jongeren vallen zo gezegd niet onder de categorie “anders zijn”.

Ja je hebt in elke klas kinderen waar iedereen graag mee gezien wil worden. Vaak zijn de kinderen zelf zich daar ook bewust van. Maar zij zijn dan ook bijna nooit aangesproken op hoe ze eruit zien. Het zijn vaak kinderen die...ja, als “mooi” worden gezien. (docent)

Op de vraag waar de pesterijen in de klas uit bestaan, zeggen de docenten dat deze voornamelijk bestaan uit grapjes maken ten koste van de ander in de klas, of uit iemand buiten sluiten van de groep. Maar met echt grote scheldpartijen hebben zij hun kinderen nog niet kunnen betrappen. In de klas zijn er dan ook elementen aanwezig die de zelfcontrole van kinderen schijnen te ondersteunen. Voornamelijk drie van de jongens en een meisje pesten regelmatig. Maken vervelende opmerkingen in de klas naar anderen toe. De rest lacht er voornamelijk om. En springen ook in na een tijdje, maar beginnen zelden zelf met een pesterij. Zelf beginnen vinden deze jongeren toch nog een beetje eng.

Ja ik zou zelf niet snel uit mezelf iemand gaan uitschelden ofzo. Ik weet niet, zou dat ook niet goed durven. Al vind ik soms dat iemand het wel verdient. Maar ja, dat doe je toch niet snel in een klas waar de juf er ook bij is enzo. (Bram, 11)

Maar als iemand anders uit hun vriendengroep ermee begint, zijn zij niet bang om er ook in de springen. Zo vertelt een docent.

Er zijn van die kinderen die meelopen hè. Het is een vorm van zelfbescherming. Zo is het wel een keer op het schoolplein gebeurd dat Marjolein per ongeluk tegen Maaïke aanliep. Nou ja, die heeft een zogenaamde “reputatie” hoog te houden en begint dus te duwen. Dan komt de rest erbij, die niks gezien hebben. Maar ja, omdat het Maaïke is, kiezen ze toch haar kant. En ook beginnen te roepen. (docent)

Vrienden zijn dan ook erg belangrijk voor de jongeren. De jongeren brengen door de weeks meer tijd door met hun medeleerlingen op school dan thuis. Een kind probeert dan ook altijd een plek te veroveren in de groep. En pesten is een manier voor jongeren om een plek met status in de groep te krijgen (Bob van der Meer, 1988). De jongeren die pesten geven dan ook aan, dat ze vaak onder de invloed van peer groups mee pesten. Oftewel dat zij bezig zijn met mimic styles: (Bagwell & Coie, 2004 and Vaillancourt et al., 2003).

Ik begin bijna nooit hoor. Maar ik doe soms wel mee. Maar dat doet iedereen dan. En ja, vaak is dat ook alleen omdat die ander zich stom gedraagt. (Denise, 11)

Soms zijn mijn vrienden niet zo aardig tegen iemand. Maar ja, ik zeg er dan niet echt iets van, want vaak hebben ze er wel een reden voor. (Rianne 12)

Ja mijn vrienden zijn erg belangrijk voor mij. Zonder hen zou ik me best eenzaam voelen. En ik weet niet, als je in een groep bent doe je toch eerder dingen. Soms treiteren wij wel iemand, niet erg hoor. Maar ja, we zijn dan gewoon lol aan het hebben, je denkt er dan niet echt over na. (Laura 12)

De slachtoffers zijn vaak het tegenovergestelde van de pesters. De docenten gaven aan wie er volgens hen regelmatig gepest werden. Of in ieder geval, niet helemaal geaccepteerd waren in de groep. Dit zijn voornamelijk drie meisjes en twee jongens. Deze kinderen zijn niet echt aanwezig in de klas. En houden veel hun hoofd omlaag. In de pauze blijven ze vaak ook bij elkaar, aan de andere kant van het speelplein van de “populaire” jongeren. Ze komen verlegen over naar de rest van de klas. En stralen weinig zelfvertrouwen uit. Wat uiterlijk betreft wijken ze niet echt af van de andere kinderen, behalve dan dat eentje een bril heeft en iets dikker is. Wat vooral opvalt is dat deze kinderen onzeker over komen. Vaak zijn het dan ook dezelfde paar jongeren de klos van hun pesterijen. Het gaat in de terminologie van Olweus dus om *Passieve slachtoffers* (1992). Deze zijn angstig en minder zelfverzekerd dan andere leerlingen. Zij geven met hun gedrag en houding een signaal af naar de andere dat zij onzeker zijn en niet waardig en dat zij niets terug zullen doen als zij worden aangevallen.

Ja zoals in elke klas heb je de populaire en minder populaire kinderen. En vaak zijn het wel dezelfde die het mikpunt zijn van treiterijen. (docent)

De jongeren zelf geven wel aan de slachtoffers “anders” te vinden.

Ja nou, wij gaan niet echt met ze om. Ze zijn gewoon niet zo leuk. Ja, wel anders dan ons. Ik bedoel, ze zien er gewoon anders dan ons uit. Meer nerds. Niet dat dat erg is, maar het is wel zo eigenlijk. (Laura 12)

Het wij-zij denken lijkt erg te leven in de klas, tussen de pesters en de slachtoffers. De pesters laten duidelijk merken dat de slachtoffers niet bij hun groep horen. In de klas is dan ook duidelijk een scheiding tussen de pesters en slachtoffers waar te nemen. Tijdens de pauze bezetten de pesters het voetbalveldje. De slachtoffers komen hier de gehele pauze niet in de buurt. De slachtoffers lijken de pesters te ontwijken. En als een van de pesters een team mag uitkiezen tijdens gym, kiest hij ook niet een van de slachtoffers. Ik vang dan ook een gesprek op tussen twee van de pesters over een van de slachtoffers, die erop wijst dat zij het slachtoffer als een zwak iemand beschouwen.

Die wil ik er echt niet bij hebben hoor, hij kan niks, gaat vast beetje achter iemand anders staan, heb je niks aan. (Kevin 12)

De slachtoffers zelf lijken ook bewust te zijn van hun rol als outsider. In de klas proberen zij de pesters dan ook te vermijden. Zij zien de pesters ook als een andere groep.

Ik wou dat ik bij hun hoorde. Maar ja, ik ben niet zo als zij. Ik ben niet zo vlot en spontaan enzo. Ik weet vaak niet wat ik moet zeggen. En je kunt ook wel zien wie er bij de populaire zijn. Ja, die kleding staat me ook niet. (Richella 12)

Dit zou kunnen leiden tot de selffulfilling prophecy, zoals Becker (1973) het noemt. De jongeren zijn onzeker en worden mede daardoor doelwit van de pesterijen, waardoor deze nog meer onzeker worden wat weer leidt tot meer pesten.

De pesters lijken zich dan ook volgens de laatste mode te kleden. De meiden dragen opvallende kleren. Veel kettingen, en veel kleding die ook te vinden is in tijdschriften. De drie meisjes die slachtoffer zijn van pesterijen vallen niet op met hun kleding. Vaak bestaat de kleding gewoon uit een spijkerbroek en een trui, niets apart en ook geen sieraden. Dit valt de pesters ook op.

Ja, ze houden zich niet zo bezig met de dingen waar wij ons mee bezig houden. Ja, en ze kleden zich ook niet echt vlot he. Dat is op zich niet erg, maar ja, daardoor hebben we wel minder gemeen met hen. (Djamilla 12)

Zoals al eerder vermeld door Allport (1972) komen de slachtoffers weerloos over. Het zijn niet kinderen waarvan je verwacht dat ze iets terug zullen doen. Behalve dan waarschijnlijk huilen. De ene jongen die vaak slachtoffer is van pesterijen komt ook fysiek niet sterk over. De andere jongeren in de klas, pikken deze signalen op.

Als je op straat loopt kun je het meestal al aan zien komen als iemand gaat klooiën. Van bijvoorbeeld Wouter in de klas, ja verwacht je niet dat hij iets doet, of iets terug zal doen. Hij ziet er verlegen uit. Niet echt stoer. (Lois 11)

Daarnaast is er genoeg gelegenheid de kinderen te pesten. De slachtoffers zijn dus bereikbaar, zoals Allport (1972) het noemt. Als de juf even de klas uit is, of op het schoolplein, of soms zelfs gewoon als de juf ook in de klas is.

Om erachter te komen waarom de “populaire” jongeren in de klas juist steeds dezelfde slachtoffers uitkiezen, vroeg ik hen hoe zij deze jongeren zien.

Het is niet echt aardig om ze sulletjes te noemen ofzo. Maar ja, ze zeggen ook niet veel. Ze blijven zelf ook bij elkaar hangen. Ze zijn zelf dus ook niet zo aardig. En ja, ze zijn gewoon ook anders dan wij. Ze zijn niet echt met hun uiterlijk bezig ofzo, proberen ook geen leuke kleding aan te trekken. Ja, dat vind ik wel leuk. (Sanne 12)

Ja, ik weet niet. Het zijn nou niet echt de leukste mensen he. Ze zijn meestal stil. En zien er, sorry dat ik het zeg, niet echt leuk uit. (Kevin 12)

Bij de jongens lijkt het uiterlijk wel mee te spelen, als reden om te pesten, maar niet de sociale klassen. De jongens die gepest worden hebben geen andere kleding aan als de jongens die pesten. De meisjes daarentegen schijnen merk wel belangrijk te vinden. De meisjes die pesten hebben dan ook vaak merkkleding aan, de slachtoffers daarentegen niet. Wel vaker, in de tijd dat ik de klas geobserveerd heb, valt dan ook een opmerking als.

Dat jurkje komt zeker bij Zeeman vandaan! (Laura 11)

Daarnaast is er simpelweg het feit dat de slachtoffers bereikbaar zijn in de klas voor de pesters als deze kwaad zijn of zich vervelen. Zo blijft een jongen tegen het hoofd van een meisje propjes schieten en ondertussen probeert hij haar uit te lokken door haar uit te schelden. Op de vraag waarom hij dit deed antwoordt hij.

Ja, weet ik het. Verveelde me gewoon. En ja, zij zat daar gewoon. En ja, ze is nou niet echt een van mijn vrienden. Ze houdt zich altijd afzijdig van de rest. Beetje stil kind, dus ik vond het wel leuk, kijken welke reactie ik kreeg. (Luuk 11)

De pesters lijken het amusant te vinden om anderen te pesten. Andere kinderen die, zoals het meisje hierboven aangaf, anders zijn (Allport 1979). Redenen worden gegeven, als dat ze het wel leuk vinden, en zich gewoon soms vervelen. Maar ook wordt als reden gegeven dat het slachtoffer 'er zelf om vraagt'.

Nou ja... vaak bedoel ik een opmerking gewoon grappig. En dan verklikken ze me gelijk. Ja, dan ben ik wel hard ja. Soms doen ze wel erg zielig hoor. (Luuk 11)

Het klikken aan de autoriteit wordt gezien als verraad van de 'peer-group' bij de pesters. Bij de peer group heersen immers vaak andere normen en waarden dan bij de autoriteit (Bagwell & Coie, 2004 and Vaillancourt et al., 2003).

Naast individuele redenen, zijn er dus ook groepssituationele redenen te vinden. Terwijl een van de slachtoffers een presentatie houdt giechelen een paar van de pesters en fluisteren naar elkaar. De presentatie gaat over de sterren. En dan roept een van de pesters (een jongen) hardop.

Welke nerd houdt t nou over sterren! (Kevin 12)

De rest van de groep springt gelijk in, en ondersteunt de pester. De peer-group volgt de leider dus in dit geval. Op de vraag na de presentatie aan de giechelende meisjes, waarom zij aan het giechelen waren, antwoorden zij dat ze het gewoon grappig vonden. Zelf zouden ze zoiets niet roepen in het midden van de klas.

Nou ja, hij had wel gelijk. Hij zei gewoon wat iedereen dacht. (Lois 11)

De jongen die meestal de pesterijen lijkt te beginnen, dus de 'leider' van de pesterijen, is zelf ook erg aanwezig in de klas, zonder te pesten. Hij laat zich graag horen en lijkt graag te willen opvallen. Van de aandacht schijnt deze te genieten. Na de opmerking over een 'nerd' zijn, lachen een paar kinderen mee. Hij zelf krijgt een waarschuwing. Dit zorgt er wel voor dat de pester, het slachtoffer een tijdje met rust laat.

Reputatie is dan ook op deze leeftijd al belangrijk voor de jongeren.

Ik zou niet zo snel met hen (de slachtoffers) om gaan. Ja, ik hoor gewoon niet bij ze. En voel me eerlijk gezegd ook wel ongemakkelijk als ik met ze om zou gaan. Niemand wil gezien worden als een nerd. (Miriam 11)

Niet voor niets is de tweede basisbehoefte van een mens volgens Bob van der Meer (1986) om invloed in een groep uit te kunnen oefenen. De pester laat zijn of haar mening weten over iemand anders en hoopt dat de groep hem of haar hierin zal volgen.

De kinderen geven daarnaast zelf aan dat zij gewoon pesten voornamelijk uit verveling en voor de lol.

Ja, soms als je niks te doen hebt. Dan wil je je wel eens gaan vervelen. En dan lok je wel eens wat uit he.

Vaak is het ook niet lullig bedoeld, maar gewoon grappig, een opmerking. Maar ja dat nemen ze dan weer persoonlijk op. (Joppe 11)

Sterk in de schoenen staan, en graag in de aandacht staan zijn kenmerken van jongeren die pesten, tenminste dit lijkt zo te zijn op het eerste gezicht. Maar niet alle jongeren die zelfvertrouwen hebben pesten.

De jongeren die niet pesten, geven aan het soms wel te willen, maar denken tegelijkertijd ook na over de eventuele consequenties die het zal hebben. Deze houden bijvoorbeeld rekening met de aanwezigheid van een docent.

Ik zou het best erg vinden als ik de klas of zo word uitgestuurd. Ja, je weet toch dat dat gaat gebeuren als je bepaalde dingen zegt of doet. (Rianne 11)

Het gebeurt dan ook wel eens dat iemand de klas uitgestuurd wordt omdat deze aan het pesten was. In enkele situaties worden zelfs de ouders over het gedrag ingelicht, volgens de docent. Het gestraft worden is een belangrijk element waarom zij niet als eerst dingen proberen te doen. Zij weten dat het eigenlijk niet goed is volgens de conventionele normen en waarden.

Ja, ik zou me wel schamen als mijn ouders zouden weten dat ik iemand aan het pesten was. (Erik 11)

Iemand uitschelden is verkeerd. Mijn ouders zouden het zeker niet goedkeuren. Thuis scheld ik ook nooit hoor. Dat zou erg zijn. Ik zou me ook wel schuldig voelen als ik dat doe. Want ik weet dat mijn ouders teleurgesteld zouden zijn. (Hans 12)

Soms denk je wel eens dingen, maar die zeg je niet zo snel. Je denkt toch wel eerst na voor je dat doet. Alleen ja, soms als je in een groep bent, kun je dat wel eens vergeten.
(Dominique 12)

Zo meldde een meisje van twaalf, dat door het andere meisje al vaker is gepest, dat een ander meisje van twaalf expres haar poëziealbum kapot had gemaakt. Het meisje ontkent eerst alles. Ze durft geen oogcontact te maken met de docent. En als het eruit komt begint ze te huilen. Het is duidelijk dat ze zich schaamt en weet dat ze verkeerd zat.

Er zijn dus jongeren die besluiten zich in te houden, en zich niet te uiten ten koste van een ander. Er zijn meerdere factoren die invloed hebben op deze zelfcontrole van jongeren. Een belangrijke invloed op de zelfcontrole van jongeren, blijkt dus het internaliseren van normen en waarden te zijn. Zonder dit, is er geen zelfcontrole.

Degene die voornamelijk de pester is in de klas, en bijna altijd begint volgens docenten en slachtoffers van pesterijen, lijkt geen zelfcontrole te hebben. Hij lijkt de conventionele normen en waarden niet te hebben geïnternaliseerd, wat volgens Hirschi noodzakelijk is om zelfcontrole te kunnen hebben. Hij geeft in het interview aan er niet echt over na te denken. En volgens hem stelt het ook niet zoveel voor. Hij ziet niet in wat er verkeerd aan zijn acties is.

In de klas verveelt hij zich duidelijk, hij kijkt om zich heen en begint tegen de stoel van de jongen voor hem te trappen. Deze jongen is meestal het slachtoffer tijdens pesterijen. Op een gegeven moment staat de pester op, en trapt hij de stoel onder het slachtoffer vandaan, waardoor het slachtoffer op de grond valt. De gevallen jongen schaamt zich zichtbaar, en probeert zijn tranen in te houden. Naderhand is zijn antwoord op waarom de pester dit deed.

Hij zat me de hele tijd in de weg. Nou dan laat ik dat weten. Hij begon ermee. En hij viel niet eens hard. (Kevin 12)

Volgens de normen en waarden die hij heeft in de klas, lijkt zijn actie dus niet verkeerd te zijn.

Daarnaast is supervisie ook een belangrijke factor die zelfcontrole sterker maakt bij de jongeren (Mooij 1991). De supervisie zorgt ervoor dat jongeren herinnerd worden aan de conventionele normen en waarden en nadenken over de eventuele consequenties van hun gedrag.

Zo hebben de docenten dan ook meestal wel in de gaten hoe de verhoudingen in de klas zitten. Als er iemand gepest wordt, wordt hier dan ook vaak melding van gemaakt. En pesterijen worden dan ook altijd bestraft. De jongeren in de klas geven aan zich bewust te zijn van de aanwezigheid van deze autoriteit, en rekening te houden met de eventuele gevolgen die kunnen voortvloeien uit pesterijen. Jongeren geven aan zich wel in te houden bij de gedachte dat zij verklikt of betrapt kunnen worden door de leraar.

Ja ik zou nooit waar de juf bij is zomaar iemand gaan uitschelden. Ja, want ik weet wel dat het verkeerd is. En waarschijnlijk word je dan de klas uitgestuurd. (Lois 11)

Ik denk dat ik me wel zou schamen als de juf me verkeerde woorden hoort gebruiken.
(Dominique 12)

Tegelijkertijd geven zij aan af en toe wel te schelden als zij weten dat de docent niet in zicht is.

Ik moet zeggen dat als de juf er niet bij is, ik eerder dingen durf te zeggen. Ja, dan heb je toch meer vrijheid hè, om dingen te doen. (Alexandra 12)

In de klas zelf viel ook op dat er veel langs de docent heen gaat. Wanneer deze weg is, hebben de jongeren het gevoel meer te kunnen doen. De klas wordt luidruchtiger, en het kan dan wel eens uit de hand lopen.

Soms melden de ouders van slachtoffers aan de docent dat hun kind gepest wordt door klasgenoten. Kinderen vertellen dan ook snel aan hun ouders als zij gepest worden.

Er komen wel ouders naar school die zich zorgen maken. Kinderen vertellen het vaak nog wel aan hun ouders als er iets aan de hand is. (docent)

De jongeren houden dus rekening met de consequenties van hun gedrag. Er wordt op langere termijn gedacht.

Ja als leraren of je ouders erachter komen dan weet je wel zeker dat je in de problemen zit. (Joppe 12)

Ik zou me wel schamen als mijn ouders te horen zouden krijgen dat ik iemand uitgescholden of gepest had. Ja, het is toch niet oké. Ze zouden dan niet echt blij met me zijn. (Alexandra 12)

Ik denk wel na voor ik wat zeg in de klas. Tenminste, niet als ik super boos ben hoor. Maar ik ga niet iemand opzettelijk zitten treiteren. Als in de klas wordt gepest, vertelt altijd iemand het wel door aan de juf. (Erik 11)

Naast supervisie blijkt ook dat de aanwezige 'sociale cues' een belangrijke invloed zijn op de zelfcontrole van jongeren. Impulsieve acties gebeuren minder snel door de aanwezige 'social cues' (Guadagno & Cialdini, 2002). Onder 'social cues' wordt de reactie van de ander bedoeld. De ander kan bijvoorbeeld bedroefd kijken als je bepaalde dingen zegt. Deze gezichtsuitdrukking vertelt je dan dat doorgaan met het gesprek op die manier de ander zou kunnen kwetsen. Het face-to-face contact werkt als een soort drempel voor jongeren. De gezichtsuitdrukking bijvoorbeeld maken veel indruk op de jongeren in de klas.

Als iemand gaat huilen voel jij je wel schuldig. Dat is nooit leuk. Soms kunnen woorden ook harder overkomen dan dat je ze bedoelt. (Joppe 11)

Ja, iemand uitschelden in zijn gezicht vind ik eigenlijk wel eng. Die ander zou zomaar je kunnen gaan slaan ofzo. Je weet nooit hoe iemand gaat reageren. (Ivo 11)

Als iemand zich al rot voelt, ja dan ga je daar niet op lopen hameren. Dat is gewoon lullig. (Hans 12)

Zo is bijvoorbeeld ook de reactie huilen een heftige reactie voor jongeren. Zelden gaat een pesterij in de klas dan nog verder. De jongeren zien dit als een grens.

Door treiteren als iemand gaat huilen, ja dat is dan gewoon wel heel gemeen. (Miriam 11)

Het is wel eens gebeurd dat iemand me dikzak noemde. Maar toen ik moest huilen gingen ze gelijk weg. (Jorinda 11)

Leerlingen op de basisschool pesten dus wel degelijk, zij voelen zich echter nog enigszins geremd door bovenstaande factoren. De jongeren lijken de normen en waarden die zij overgedragen hebben gekregen van hun ouders en leraren niet helemaal los te laten. De supervisie en social cues lijken hen aan deze normen en waarden te herinneren.

Pesten kan een grote aanslag zijn op het zelfbeeld van jongeren. De jongeren kunnen het idee krijgen dat er inderdaad wat mis met ze is, en dat ze minderwaardig zijn ten opzichte van de rest.

Tuurlijk is het niet leuk. Ze noemen me wel eens lelijk. Dat doet pijn. Je hoopt altijd dat ze je niet zien, zodat ze geen opmerkingen gaan maken. Ja, ze doen het ook alleen maar bij sommigen. Dat zijn niet de mooiste mensen, daar hoor ik dan denk ik, bij. (Naomi 11)

Deze onzekerheid uit zich in het gedrag van de kinderen.

Je gaat proberen sommige kinderen te ontwijken. En niet echt opvallen in de klas. Daarom heb ik ook zo'n hekel als de juf zegt dat je iets voor de klas moet doen. Ik vind het soms ook eng om op de speelplaats langs ze te lopen. Dan loop ik liever om. (Martijn 11)

Het is ook aan de houding te zien van de jongeren dat zij onzeker zijn. De ineengedoken houding is de signatuur van kinderen die gepest worden.

Niet alleen voor de pesters zijn vrienden belangrijk, maar ook voor de slachtoffers. Deze willen ook graag bij de 'populaire groep' horen. Graag horen ze juist bij degenen door wie ze gepest worden.

Iedereen vindt ze leuk. Ze zien er leuk uit, en zij krijgen nooit opmerkingen naar hun hoofd. Ik denk dat iedereen dat wel wil. Dus ja, hun mening over mij is wel belangrijk voor me. (Richella 12)

Gepest worden waar iedereen bij staat wordt dan ook als erg vernederend ervaren.

Het is helemaal erg als iedereen erbij staat te kijken. En horen dat iemand je lelijk of zo noemt. (Eke 12)

Als iedereen lacht, en niemand aan jou kant staat. Dan voel jij je best wel een loser. (Martijn 11)

De supervisie die er is in de klas kan beschermend werken voor het slachtoffer.

Als er een docent bij is, ja dan doen ze toch minder snel iets. En die kan er tenminste wat van zeggen. Niet dat dat het beter maakt, maar dan stoppen ze in ieder geval wel. (Matthijs 11)

Olweus noemde al dat meer supervisie op school samenhangt met een geringere mate van treiteren tussen leerlingen.

Het face-to-face contact maakt het incasseren van grappen juist moeilijk bij het slachtoffer. Dit omdat deze zich nergens kan verbergen. Het impuls is van elk kind, om weg te rennen. Dit is dan ook precies wat een meisje van twaalf uit groep acht deed toen zij voor dikzak werd uitgescholden. In de pauze is zij stiekem naar huis toe gerend.

Zoals al eerder bleek speelt supervisie een grote rol in het stoppen van het pesten. De mening van de docent en ouders zijn nog steeds erg belangrijk voor de jongeren zoals al eerder bleek.

Ja als ik betrapt word en straf krijg, ja dan ga ik natuurlijk niet door. (Luuk 11)

De theorie van Hirschi (1974) over de connectie van een individu met de samenleving lijkt hier van toepassing. Er is "attachment" nodig met belangrijke personen willen jongeren de normen en waarden van volwassenen in hun leefwereld overnemen. Maar over het algemeen duurt het daarna niet lang voor de pesterijen weer door gaan. Het zijn immers ook vaak dezelfde die pesten, en dezelfde die gepest worden.

De reactie van het slachtoffer zelf heeft dan ook veel invloed op de pester. De gepeste kan terug pesten. Of klikken bij de leraar, wat er eigenlijk voor zorgt dat het pesten erger wordt.

Dan vraag je er zelf ook een beetje om hè. Dat is echt flauw om te gaan klikken. (Loïs 11)

Ze vroeg er zelf om, ze zat me de hele tijd een beetje suffig aan te kijken. Ja dat moet je bij mij niet doen. (Maaïke 11)

Zo vertelt de docent ook van de volgende situatie:

Een jongen schold een meisje uit. Dit is al vaker gebeurd. En vervolgens stak zij een keer haar tong uit naar hem. Waarop hij besloot te spugen in haar gezicht. Zijn redenering was:

Ja, zij maakte ook spetters met haar tong. (docent)

De peer-group moedigt het gedrag van de pester ook eigenlijk aan.

Mijn vrienden zullen altijd achter me staan. Dus als ik ruzie met iemand heb zullen zij me bijspringen. Die staan achter me. (Maaïke 11)

Wat een pester tegenhoudt verder te gaan met het pesten, kunnen verschillende factoren zijn zoals al eerder bleek. Naast de supervisie, speelt dus ook het face-to face contact een rol. De mogelijke reactie van het slachtoffer, is een factor waar de pester rekening mee houdt.

Als je weet dat iemand een beetje agressief is, ga je die niet expres zitten sarren, tenzij je zelf wel heel sterk bent. (Erik 11)

Ook jongeren reageren op “social cues”. De gezichtsuitdrukking van het slachtoffer laat de pester weten dat deze verkeerd bezig is. Het lijkt een herinnering voor de pester te zijn aan zijn of haar normen en waarden.

Deze factoren zorgen er allemaal voor dat de jongeren meer nadenken voor zij handelen, met andere woorden dat zij meer zelfcontrole hanteren. Toch houdt supervisie en het face-to-face contact het pesten niet helemaal tegen. En het pesten heeft dan ook veel invloed op het zelfbeeld van de slachtoffers. Deze proberen zichzelf te beschermen door de pester te ontwijken en hulp te zoeken bij de autoriteiten. De slachtoffers blijken dan zelf vaak al onzeker te zijn. Deze onzekerheid zorgt ervoor dat het slachtoffer weerloos overkomt, en daarmee ook weerloos is voor de pester. Dit komt doordat jongeren die gepest worden weinig zelfvertrouwen uitstralen. Zij laten weinig van zich horen in de klas en met hun ingedoken lichaamshouding lijken zij zichzelf het liefst onzichtbaar te willen maken.

Tussen deze twee groepen heerst dan ook een wij-zij gevoel. Er is duidelijk sprake van een ‘ingroup’ en een ‘outgroup’. Iedereen wil bij de ‘ingroup’ horen, zo ook de slachtoffers. Status is namelijk erg belangrijk voor de jongeren. En daarmee de mening van de peer-group. De jongeren die pesten, en waar ook zo nu en dan een gebrek aan zelfcontrole valt te bespeuren zijn de jongeren die juist het meeste zelfvertrouwen uitstralen. Zij durven oogcontact te maken en voor hun mening uit te komen. In de klas zijn zij dan ook vaak erg aanwezig.

4.2 Pesten in cyberspace: tussen bekenden

Het internet levert een andere manier van communiceren op. Het zal dan ook waarschijnlijk zijn dat het pesten via het internet anders verloopt dan het pesten in de klas. Daarom ga ik hier in op het verloop van pesten tussen bekenden. Niet alleen kan het pesten anders verlopen, ook de impact van het pesten zou anders kunnen zijn op de slachtoffers. Zo ontbreekt er het face-to-face contact op internet en vindt het pesten niet meer plaats in de klas, maar in huis waar de computer staat, en is er weinig tot geen supervisie. Hier zal ik dan ook op ingaan in deze paragraaf.

Alle jongeren in groep acht geven aan actief te zijn op het internet. Allemaal hebben zij een emailadres en maken gebruik van MSN, en instant messenger programma waar jongeren direct met elkaar kunnen chatten. Op het internet kwam ik de site hyves tegen. Hier kunnen jongeren groepen vormen en elkaar publieke berichten sturen. Zo heeft ook de basisschool de Drieslag een hyve. En hier kwam ik online al vier gevallen van pesterijen tegen. Hier werden vier jongeren gepest door dezelfde groep van zeven jongeren. Systematisch worden er naar dezelfde jongeren nare berichten gestuurd, met bedreigingen en scheldpartijen. Het pesten op internet bestaat uit scheldpartijen en bedreigingen voor later op school. Op hyves kan men daarnaast ook cijfers geven aan elkaars foto's. De meeste vrienden uit de klas geven elkaar hoge cijfers en vertellen elkaar hoe mooi ze de ander vinden. Maar bij een enkeling staan ook berichten als bijvoorbeeld lelijkerd, wat gepaard gaat met een laag cijfer. De pesterijen in de klas lijken zich voort te zetten op het internet.

Het zijn dezelfde jongeren als in de klas die de boventoon voeren bij de pesterijen. Voornamelijk de meidengroep, bestaande uit vier meiden, is hier actief. Wat opvalt is dat de rol van de leider iets minder belangrijk is geworden. Degenen die normaal gewoon meeliepen

beginnen op het internet ook zelf de pesterijen. Jongeren die in de klas er vaak bijstaan, beginnen nu een ruzie. Zo verschijnt er bij Richella het volgende bericht op haar pagina:

HEEY HOER 🙄

Na navraag blijkt dit het eerste bericht in een tijdje te zijn geweest naar Richella.

Wat opvalt is dat de pesterijen vaak wel gaan over ruzies die oorspronkelijk in de klas bij ‘de leider’ is begonnen.

He stomme trut, als je ooit nog een keertje zo achterlijk doet tegen Alexandra, dan krijg je ook met mij te maken. En dan te bedenken dat ik je eerst nog aardig vond. (Sanne 12)

Ook de jongens zetten hun pesterijen op internet voort. En gaan zich daarnaast ook bemoeien met de ruzies tussen de meisjes.

Zo hey, Maaike enzo hebben wel gelijk zeg: wat ben jij lelijk! (Joppe 11)

Ja, dan had je ook maar niets achter haar rug om moeten zeggen hè. En je hebt al geen vrienden. (Kevin 12)

Dezelfde groep geeft ook toe dat deze zo nu en dan wel eens een anoniem berichtje hebben gestuurd naar bekenden.

Ja ik heb wel eens anoniem een mailtje gestuurd. Gewoon om te vertellen dat ik haar stom vind. (Alexandra 12)

Deze anonieme mailtjes waren dan gericht naar dezelfde jongeren die zij in de klas al aan het pesten waren.

Van degene die gepest werden in de klas geven er drie toe wel eens een berichtje te hebben gestuurd naar diegene die hen in de klas pesten. Maar dit gebeurde elke keer anoniem.

Er is een site, via daar kun je anoniem een berichtje sturen. Ik ben wel eens zo boos geweest dat ik dat deed. Even zeggen wat ik echt vind van diegene. Die moet me altijd hebben in de klas, maar ook op het internet. Ik durf het niet snel in iemands gezicht te zeggen. Ook niet als ze weet wie ik ben via internet. Want ja je ziet die ander toch wel weer in de klas. (Maaike 11)

Zoals al eerder gezegd worden op het internet dezelfde jongeren gepest als in de klas. Ruzies, of pesterijen uit de klas worden op het internet gewoon voortgezet. Het internet verandert de verhoudingen tussen bekenden blijkbaar niet.

Ik ga niet opeens anders doen op het internet tegen iemand die ik niet mag hoor. Ik bedoel, dat zou ook echt te nep zijn. (Miriam 11)

Op hyves vallen de slachtoffers ook op door dat zij weinig vrienden in hun lijst hebben. Dit aantal wordt namelijk vermeld direct naast de naam. Van de negen slachtoffers heeft er ook maar eentje daadwerkelijk een foto op haar profiel staan. De rest hebben plaatjes van een vlinder, of van een favoriete film. Wat verder opvalt is dat de profielen niet zo uitgebreid zijn als bij de pesters. In het profiel kan worden beschreven wat de hobby's zijn, de passies, favoriete films. En verder kunnen mensen hun respect uiten bij het profiel en een *testimonial* schrijven voor diegene. Geen van de slachtoffers hebben zulke reacties. De pesters daarentegen geven elkaar veel complimenten. Ook op het internet lijkt er sprake te zijn van een "in en out group".

De lichaamshoudingen zijn niet af te lezen op het internet, maar de opmaak van hun persoonlijke pagina straalt bescheidenheid uit. Zo maken de pesters vaak van hun eigen foto's hun achtergrond, dit is niet het geval bij de slachtoffers. Daarnaast lijken de slachtoffers in hun berichten ook afstandelijker dan de pesters. De pesters vertellen elkaar zelfs dat ze van elkaar houden. Terwijl de slachtoffers standaard afsluiten met "groetjes". De slachtoffers lijken meer verlegen in hun berichten, minder open.

De jongeren pesten dezelfde slachtoffers. De redenen die in de klas aanwezig waren om te pesten, zijn dan ook op het internet aanwezig. Ook op het internet geven de jongeren aan wel eens te pesten gewoon uit verveling en voor de lol:

Gewoon lekker jennen, is wel grappig. En kijken wat je allemaal voor elkaar kan krijgen met het internet is wel leuk vind ik zelf. Proberen te hacken enzo.(Joppe 11)

Ook pesten zij mensen bij wie zij het gevoel hebben dat die iets verkeerd hebben gedaan. Zo staat er in een bericht aan een meisje:

Stomme trut dat je bent. Beetje mijn plek inpikken. Dat pik ik dus echt niet, zul je ook gaan merken ook! (Rianne 12)

Op het internet worden het zelfs nog makkelijkere doelwitten voor de pesters. Deze zijn immers nog beter bereikbaar (Allport 1979). Iedere jongere uit de klas heeft dan ook wel een emailadres, en een hyveaccount. Ze weten ook allemaal elkaars emailadres.

Als je lid bent van zoiets als hyves, ja dan kan iedereen je vinden. Je kan elkaar gewoon op naam op zoeken. Het is ook niet zo moeilijk aan iemands email adres te komen. Iedereen heeft er wel een. En iedereen is wel elke dag ook op internet te vinden. (Hans 12)

Het internet is een plek voor de jongeren waar status erg belangrijk is. De jongeren proberen zoveel mogelijk vrienden te verzamelen in hun lijst, en kiezen mooie foto's uit om hun pagina op te leuken.

Ik had eerst maar vier vrienden in mijn lijst, dat zag er best triest uit. Maar nu heb ik er honderdentwaalf. Dat is nog niet super veel vergeleken met de rest. Maar mijn lijst groeit langzaam. (Hans 11)

Een van de opmerkingen die de slachtoffers dan ook naar hun hoofd geslingerd krijgen is dat ze minderwaardig zijn omdat zij niet zoveel vrienden hebben.

Zooo hey, jij gaat lekker met je twee vrienden, loser! (jongen 12)

Status is dus ook op het internet erg belangrijk. En je eigen populariteit vertonen ook, dit doen ze bijvoorbeeld door zich te vergelijken met de anderen.

Als ik jou was zou ik oppassen, want anders dan jij, heb ik wel veel vrienden. En iedereen staat achter mij! (Laura 12)

Indruk maken op vrienden lijkt een reden te zijn voor jongeren om bekenden op internet te pesten.

Zoals al eerder vermeld lijken de meelopers op het internet eerder het voortouw te nemen dan in de klas. Dit doen ze dan voornamelijk omdat zij het gevoel hebben dat het slachtoffer op de een of andere manier hun vriend(in) verkeerd heeft behandeld.

Als ik vind dat mijn vriendin oneerlijk behandeld wordt, dan ga ik daar wel wat van zeggen. Daar heb je vrienden voor. (Loïs 11)

Maar wat diegene dan verkeerd heeft gedaan is hen vaak niet helemaal duidelijk.

Ja gewoon, die deed heel stom. Heeft bijvoorbeeld een keertje zitten klikken bij de juf. Echt gewoon omdat we een grapje maakten. (Laura 12)

Wat dat grapje was, en waarom zij deze maakten, was zij al vergeten. Waar het om lijkt te draaien is om loyaliteit te tonen naar de vrienden toe. Het veilig voelen in een groep is immers een van de eerste basisbehoeftes van een mens (Bob van der Meer, 1992).

Het gaat er voornamelijk om, om te laten zien aan hun vrienden, dat zij trouw zijn:

Voor mijn vrienden opkomen is wel belangrijk. Ik zou ook willen zij voor mij opkomen, maakt niet uit waar het over gaat. (Laura 12)

De jongeren die in de klas wel pesten maar niet vaak het voortouw namen lijken dus eerder het voortouw te nemen op het internet dan in de klas. Het internet schijnt factoren te hebben waardoor jongeren eerder pesten. De drempel lijkt lager te zijn op het internet om te pesten.

De jongeren hebben zichzelf niet meer in de hand, en laten zich niet beperken door de normen en waarden van de conventionele wereld.

Hey lelijkerd, waarom doe jij zo dom tegen Alexandra en Maartje enzo. Dom wijf, zie je jezelf in de spiegel niet ofzo 😊. Jezus dat ik nog de moeite neem voor deze krabbel maar goed doe niet dom en triest tegen mijn dushi's want je moet gewoon je grote bek dicht houden en anders kom ik wel eens even tegen met mijn gang 😊. Dus houd je mond en doe niet zo dom en doe vooral niet ZIELIG, ja je kunt er ook niets aan doen maar HOU GEWOON JE BEK DICHT DOEI! Btw, heb je vrienden? (Loïs 11)

Wat ben jij een domme hoer dat je op de hyves van Alexandra gaat. En volgens mij ben jij allang dood, je ziet er namelijk redelijk verrot uit.

Later (Miriam 11)

Jij gaat dood vrijdag als ik je zie op school 😡 (Kevin 12)

Zoals het meisje hierboven al zegt: *dat ik nog de moeite doe voor deze krabbel*. Met andere woorden, al gauw blijkt dat jongeren die pesten via internet, een gebrek aan zelfcontrole hebben. De jongeren voelen zien het pesten op het internet als iets anders dan het pesten in de klas.

In de klas zeg ik niet snel nare dingen, op het internet doe ik dat gewoon eerder. Maar op het internet is dat toch ook wel anders. Je ziet die ander niet hè, waardoor je toch eerder wat zegt. (Miriam 11)

Veel jongeren geven aan niet van tevoren te plannen dat zij gaan pesten. Vaak, zoals dit meisje hierboven is het een impulsieve actie.

Ik weet niet waarom ik dat deed. Ik las een stom berichtje van haar bij mijn beste vriendin. En daar werd ik kwaad om. Dus toen heb ik haar uitgescholden op haar pagina. In het echt zou ik niet zo snel zo praten tegen iemand denk ik. Weet niet, dat is toch anders. (Denise 11)

Deze jongeren lijken niet te denken aan de lange-termijn consequenties. Op de vraag wat zij denken dat dit voor gevolgen zal hebben antwoorden de jongeren.

Weet niet. Ik denk niet dat je iemand er echt mee kwetst. Iemand kan ook gewoon de pc uitzetten hoor. (Loïs 11)

De jongeren geloven dan ook niet dat hun pesterijen lange-termijn gevolgen zullen hebben.

Het is meer als grap bedoeld. Dat neem je toch niet serieus. Ik zeg ook vaak gewoon tegen vriendinnen slet ofzo. Dat betekent niets. Daar moet je dan maar niet zo moeilijk over doen, zo praat iedereen gewoon op het internet. (meisje 11)

De jongeren geven dan ook aan in de klas zelf niet hetzelfde taalgebruik te hanteren. Zo zegt een jongen:

In de klas zou ik zulke dingen niet zo snel zeggen. Ik denk dat ik me dan eerder zou schamen. Iedereen kan je toch horen en zien hè, dat je niet aardig doet. (Dominique 12)

Een van de redenen waarom jongeren zich anders gedragen, geven zij aan, is de anonimiteit die zij op het internet hebben. Anonimiteit schijnt bij te dragen aan het gebrek aan zelfcontrole.

Die ander weet dan wel wie ik ben, maar toch is het anders op internet. Je ziet die ander niet hè. Ik denk dat je dan wel makkelijker dingen zegt. Ik stuur weleens anoniem een berichtje naar een bekende, dat kan via bepaalde sites. Als ik kwaad ben ofzo. Kun je toch even kwijt wat je kwijt wilt, zonder dat die ander weet dat jij het bent. (Joppe 11)

Ten eerste is het dus het gebrek aan face-to-face contact dat de zelfcontrole afbreekt van de jongeren. De jongeren hebben geen oogcontact met hun slachtoffer en durven zich daardoor meer te laten gaan. Met andere woorden, in het echt 'sociale cues' aanwezig zijn, die er op het

internet niet zijn. De volgende kinderen geven dan ook aan dat face-to-face contact van invloed is op hun gedrag:

Ja, mensen kunnen je afkeurend aankijken in het echt. Dat geeft me wel een schuldgevoel dan. Vooral als iemand begint te huilen. (Sanne 12)

Vaak zeg ik ook dingen gewoon als grap hoor, als ik chat, maar misschien hebben anderen dat soms niet door. (Loïs 11)

Daarnaast is er ook het gebrek aan supervisie. Op het internet voelen zij zich vrij, en is het makkelijker de normen en waarden van de conventionele wereld in de wind te slaan. De kans om op heterdaad betrapt te worden schatten de jongeren dan ook als klein in.

Je bent ook niet echt bang betrapt te worden. In de klas is dat toch anders. En waarom zou je het vertellen? Ik bedoel, het is niet alsof het zoveel voorstelt. (Denise 11)

Het is niet dat ik denk, ha niemand die 't weet...kan doen wat ik wil. Maar in de klas hou je toch wel rekening mee dat mensen naar je kijken, tijdens het chatten doe je dat niet. (Ytse 12)

Docenten zelf geven dan ook aan zelf geen zicht te hebben op wat er allemaal rondspeelt op het internet.

Ja, wij kijken niet mee hè. Zo af en toe krijgen we wel eens een melding va ouders. Maar ja, vaak weet je toch niet precies wie mee doet en wie niet met het pesten. Dat maakt het moeilijk het aan te pakken. (docent)

Als ouder kun je dat al bijna niet volgen, hoe moet je dat als docent dan kunnen doen. (docent)

Het lijkt er dan ook op dat het gebrek aan surveilleren van de leerkracht de kans bevordert dat jongeren doorgaan met elkaar onderling te treiteren (Mooij 1991)

De vrienden stimuleren het gedrag dan ook, en doen het lijken alsof het normaal is, om je op het internet zo te gedragen. Wat opvalt op de site van de Drieslag, is dat groepen zich voornamelijk tegen twee jongeren richten. Hier ziet men dus het zondebokfenomeen in werking. Voornamelijk een meisje van twaalf, die in de klas ook sterk aanwezig is en veel zelfvertrouwen lijkt te hebben, neemt de leiding bij het pesten.

Je hebt al geen vrienden, en door zo ontzettend dom te gaan doen tegen mensen die je niet eens kent, kweek je er ook niet echt meer mee! Ik geef Kizzy groot gelijk dat ze jou heeft verwijderd! Sorry hoor meisje, maar je houdt echt niemand meer over zo! Op school hebben ze al te lang door hoe jij in elkaar zit. Je liegt over dat je rookt tegen je zogenaamde beste vriendin Micheline, je liegt over je thuissituatie en noem maar op! Hoe denk jij dat mensen je nog gaan vertrouwen? Ik zal mij en andere mensen maar met rust laten. Niemand zit op je te wachten, en zal ook niemand ooit doen! Moet je nagaan dat ik jou op het begin van het jaar nog mocht ook! 😊 En je moet vooral niet dom gaan doen tegen MIJN zus, want dan weet ik je echt te vinden! Mij maakt het geen ene kont uit wat je tegen mij zegt, maar als je tegen mijn vrienden begint en zeker tegen mijn familieleden,

dan heb je toch ECHT grote problemen. Knoop dit maar goed in je oren, want als je zo door gaat ben je nog lang niet van me af, gesnapt? Mooi, tot ooit! (Alexandra 12)

Voor de andere leerlingen lijkt dit het teken te zijn om een kant te kiezen en mee te doen aan het pesten. En omdat iedereen het doet, wordt het ook gezien als iets vanzelfsprekends.

Nou ja, het is niet alsof niemand het doet. Iedereen zegt wel eens slet ofzo tegen elkaar, ook als grap hoor. Het hoeft niet altijd iets te betekenen. (Djamilla 12)

Denk er niet zo over na. Maar ja, als iedereen de pest aan je heeft, dan heb je het waarschijnlijk ook wel beetje uitgelokt. (Alexandra 12)

Wat jongeren voor deze invloed mogelijk nog gevoeliger maakt is dat ze deze vrienden op het internet vierentwintig uur per dag kunnen spreken. Het internet staat altijd open voor reageren en interactiviteit (Boschma en Groen 2006). Het grootste gedeelte van de dag dan ook doorbrengen met chatten met elkaar. De tijd met de ouders wordt hierbij ook ingekort.

Na school ga ik meestal even op msn. En dan na het eten ook weer. Ik weet niet hoe lang, ligt er aan of ik ook andere dingen te doen heb. Maar ik denk na het eten nog zo'n 2 uur ofzo. Ik chat dan voornamelijk met vrienden uit mijn klas. Mijn computer staat in mijn kamer, dus nee dan zie ik mijn ouders niet. Dat is ook wel fijn, dan kan ik ongestoord chatten. (Matthijs 11)

De volgende uitspraak is typerend hoe belangrijk vrienden zijn voor jongeren:

Vieze vieze kuthoer! ga ff niet zo fucking zielig mijn hyves verrotte met je zielige 1 geven op al mijn foto's als iemand een dikke vette 0,00000 verdiend ben jij dat lelijke stomme kuthoer echt serieus en o ja ga ff niet allemaal berichtjes sturen naar mijn vrienden want die zijn daar toch niet van gediend en daarbij ze vinden je toch allemaal fucking lelijk en je moet gewoon echt lekker een ander leven gaan zoeken iig niet meer met mij bemoeien en al helemaal niet mijn hyves gaan zitten verneuken met je kut berichtjes en je lelijke kutkop. Houdoe!!!!!!!!!!!!!! 🤪 🤪. (Loïs 11)

Iedereen die ik ken zit wel na school op msn. Op hyves kun je ook een vriendengroep opbouwen. Iedereen kan ook zien hoeveel vrienden je hebt. Ik zou me wel schamen als ik maar twee vrienden had ofzo. (jongen 12)

Al deze factoren lijken bij te dragen aan het gebrek aan zelfcontrole bij jongeren die surfen op het internet. De dreigementen die de jongeren maken op het internet gaan dan vaak ook verder dan dat de jongeren aangeven in de klas zelf te doen.

Beledigingen kunnen hard aankomen. En daarmee negatief zijn voor het zelfbeeld van de jongeren. Aangevallen worden door meerdere jongeren meerdere keren op het internet, komt ook als het via het internet gebeurt hard aan.

Het doet altijd pijn als iemand je uitscheldt denk ik. Als ik zo'n krabbel op hyves lees, moet ik wel even slikken. (Eke 12)

Zoals al eerder bleek, is het internet een verlenging van de situatie in de klas. Dezelfde mensen zijn dus in cyberspace de klos. De jongeren kennen elkaar dus ook. En mede daarom vatten de jongeren het persoonlijk op:

Meestal zijn het opmerkingen over mijn uiterlijk, of over dingen die in de klas gebeurd zijn. Dat vind ik wel moeilijk, vooral omdat je elkaar weer in de klas straks tegenkomt. Ja, het is gewoon niet leuk om te horen dat mensen zo over je nadenken. (Marjolein 11)

Het internet is ook een publieke plek. Op hyves zijn de berichten voor iedereen te zien. De belediging is vaak ook onwisbaar, letterlijk. Het slachtoffer wordt publiekelijk vernederd.

Ik vind het vooral erg als ze je een erg laag cijfer bij je foto geven. Dat kun je niet meer weghalen. Je gaat je toch dan afvragen wat er dan zo lelijk aan is. En iedereen kan dat ook zien. Zelfs vreemden, dat is gewoon echt niet leuk. (Naomi 11)

Ook op het internet zijn immers de vrienden erg belangrijk voor jongeren. Juist omdat iedereen na school zich hierop bevindt, en ook op het internet sociale gevormd worden. Zo hebben vier van de meisjes die pesten samen een hyve gemaakt. Dit is een pagina waar alleen zij in kunnen kijken, maar anderen kunnen wel zien dat de pagina bestaat maar zullen toestemming nodig hebben van de beheerder om te pagina te kunnen kijken.

Ik zou nooit om toestemming vragen om erbij te mogen horen. Dan lachen ze me toch uit. Vind ik wel jammer. Ben toch benieuwd waar zij het daar over hebben. Voel me wel buitengesloten vaak. (Naomi 11)

“Erbij” horen is belangrijk voor jongeren, ook op het internet. Op het internet speelt immers tegenwoordig een groot gedeelte van hun sociale leven af. Iedereen heeft een persoonlijke hyves, en ik kon bijhouden hoe vaak iemand online kwam, want daar werd een waarschuwing van gemaakt. Elk afzonderlijke jongere van groep acht kwam in ieder geval een keer per dag online. Zij geven zelf ook aan na school een tijd op internet te zitten, en dan voornamelijk om te berichten met vrienden.

Het internet geeft enigszins anonimiteit weliswaar. Maar vaak weten jongeren in de klas wie welk emailadres heeft. En op hyves zijn de jongeren niet anoniem. Zij weten wie bij welk profiel hoort. Bedreigingen en pesterijen kunnen dan ook zorgen dat de jongeren bang zijn de volgende dag naar school te gaan.

Wacht maar tot morgen op school. Je gaat echt dood! (Miriam 11)

De slachtoffers kunnen dus ook niet meer naar huis toe vluchten om zich te verbergen voor de pesterijen. Een email of bericht kan elk moment worden gestuurd. Simpelweg de pc even uitzetten houdt dit dan ook niet tegen.

Jongeren kunnen de ander blokkeren op het internet, emails deleten en de computer uitzetten. Maar jongeren laten de computer nooit voor lang uit, het is immers een groot gedeelte van hun sociale leven. Zelfs voor de slachtoffers. Juist voor deze jongeren is het internet belangrijk, want op het internet kunnen zij zonder direct veroordeeld te worden over bijvoorbeeld hun uiterlijk, socialiseren.

Op het internet heb ik wel veel chatvrienden. Die ken ik niet echt hoor. Maar het is gezellig met ze te praten. Ook met vage kennissen klets ik wel. Dat is wel leuk. Ik heb daarbuiten niet echt heel veel vrienden. Dus dat is dan wel gezellig. (Jorinda 11)

Het internet is juist belangrijk voor de onzekere jongeren, die in het echte leven niet echt sociaal zijn.

Terugschelden is een optie. En gebeurt ook wel eens. Het is namelijk makkelijk om impulsief te reageren op het internet. Het face-to-face contact ontbreekt, en de dreigende blik van de ander ontbreekt. Een meisje deed dit op hyves:

Rot toch op met je stomme krabbels. Stomme trut! (Krista 11)

Maar toch doen niet veel jongeren dit. Meestal uit angst om het erger te maken. Want, ze komen de pesters de volgende dag weer in de klas tegen.

Als ik jou was zou ik oppassen morgen in de klas, je weet nooit wie er achter je zit. (Bram 11)

Bovendien geloven de slachtoffers vaak dat de pester de waarheid spreekt.

Ik vind mezelf ook niet mooi. Als ik dat wel was, was het niet zo erg als ze me uitscholden. (Richella 12)

Zo nu en dan reageren de slachtoffers wel anoniem op de pesterijen, om stoom af te blazen.

Ik heb wel eens een berichtje anoniem gestuurd, toen ik heel kwaad was. Ik zou dat nooit zeggen als ze wisten wie ik was hoor. Maar het maakte geen verschil uit. Die week daarna werd ik gewoon weer lelijk genoemd. (Richella 12)

Jongeren vertellen het soms wel aan de ouders en docent. Maar dit houdt het pesten niet tegen. En daarom vertellen de jongeren het daarna ook niet meer aan autoriteiten.

Eerst vertelde ik het nog wel aan mijn ouders. Nu soms ook nog wel hoor, gewoon om het even kwijt te kunnen. Maar niet aan de juf ofzo, dat heeft gewoon geen zin. Dan houdt het misschien even op, maar dan kunnen ze weer verder gaan anoniem. Dan kun je niet bewijzen dat zij het echt zijn. Maak je het vaak ook gewoon erger mee. (Bram 11)

Daarnaast zijn zij bang dat zij niet serieus genomen zullen worden. De pesterijen raken de slachtoffers wel, maar zij denken tegelijkertijd ook dat anderen het pesten op het internet niet als iets ernstigs zullen zien.

Ik heb het weleens verteld aan een docent. Die zei gelijk: dan moet je die gewoon blokkeren. Maar daar gaat het niet om. Daar houden de pesterijen niet mee op. (Richella 12)

De slachtoffers durven dus niet zomaar terug te pesten op het internet omdat zij hun pesters daarna weer op school moeten zien. Het pesten heeft zich uitgebreid naar het thuisfront, ook hier lijken zij niet meer veilig te zijn. Het gebrek aan face-to-face contact en supervisie zorgt er ook voor dat pesters grovere taalgebruik hanteren. En dit kan hard aankomen bij het

slachtoffer. Vooral ook omdat iedereen elkaar kent, het slachtoffer vat het dan ook persoonlijk op. De situatie in de klas lijkt zich dan ook voort te zetten op het internet. Dezelfde jongeren zijn slachtoffer, en dezelfde jongeren pesten. Jongeren besteden dan ook veel tijd op het internet, en ook hier is status belangrijk. En pesten lijkt een manier om indruk te maken op de peer-group. Als oplossing wordt de jongeren vaak verteld dat zij de ander moeten blokkeren, maar dit lost het probleem vaak niet op.

4.3 Pesten in cyberspace: tussen onbekenden

Om te kijken of het pesten in cyberspace tussen onbekenden anders verloopt dan als het tussen bekenden gaat, zal ik hier het verloop van het pesten in cyberspace tussen onbekenden weergeven. En vervolgens kijken of de impact hiervan op het slachtoffer weer anders is dan als deze gepest wordt door bekenden.

Bij het zetten van de eerste stappen op dit terrein hoorde ik gelijk al van een website, nu uit de lucht gehaald, www.ikmagjourniet.nl. Destijds stond de site zelfs in de top 10 van een onderzoek naar surfgedrag van kinderen door stichting *Krant in de klas*. Er stond een waslijst van verwensingen en beledigingen die als een mailtje namens de site kon worden gestuurd aan een op te geven e-mailadres. Anoniem. *'Hallo hoerenloper. Ik haat je, je stinkt, je bent een waardeloos figuur.'* Zelfs de ondertekening kon worden gekozen: *'je ergste nachtmerrie'*, was een van de mogelijkheden om zo'n mailtje samen te stellen. Nu rondsurfend op het internet kom ik gelijk al voorbeelden van pesten tegen, het gaat dus gewoon door. Naast foto's van jongeren kunnen bijvoorbeeld op hyves "tags" worden bevestigd. Commentaar kan er op de foto gegeven worden en cijfers worden rijkelijk uitgedeeld. De overheersende opmerkingen naast veel foto's zijn bijvoorbeeld:

- lelijk
- slettekop
- nerd
- loser

Als toevoeging daarop kan er ook nog een cijfer worden gegeven, en uitleg waarom deze persoon lelijk of een loser wordt genoemd. Veel jongeren geven toe dit wel eens gedaan te hebben. Jongeren leggen uit hoe het pesten verloopt:

Ik weet niet, soms zit je in een chatroom en heb je gewoon zin om iemand te gaan irriteren. Of kom je een lelijke foto tegen of zo, waar je dan iets naars over zegt. (Sweetybird 10)

Ik heb wel eens een virus verstuurd maar niet omdat ik diegene niet mocht. Kwam toevallig gewoon zo'n emailadres tegen, en had er zin in. (Elvira27 12)

Tijdens het surfen kwam ik zelf ook filmpjes tegen die gemaakt waren via de webcam. Jongeren die dachten privé te chatten met anderen lieten veel van zich zien via de webcam, wat vervolgens door de ander stiekem werd opgenomen en op een openbare site werd gezet.

Om jongeren te vinden die mij iets wilde vertellen over hun gedrag op het internet had ik, zoals al eerder vermeld, een bericht geplaatst op het internet. Met tien jongeren heb ik

gemaïld, en nog twaalf jongeren hebben mij toegevoegd aan hun msn. Wat op viel in deze gesprekken, was ten eerste dat zowel jongens als meisjes aangaven te pesten. Het zijn jongeren die erg actief zijn op het internet, en ook vaak in chatrooms zijn te vinden. Na de profielen van de pesters te hebben bekeken valt op dat deze allemaal wel veel connecties op het internet hebben. Dit zijn niet alleen vrienden uit het “echte” leven blijkt. Maar ook veel jongeren die zij op het internet hebben ontmoet. De jongeren geven dan ook aan op meerdere sites profielen aan te hebben gemaakt. Zij lijken veel verstand te hebben van de computers. In een maand krijg ik dan ook twee waarschuwingen voor actieve hackers. Veel van de jongeren weet mij ook te vertellen dat zij ook wel weten hoe dat moet. En dat ook wel een keer hebben gedaan.

Er zijn veel jongeren die aangeven weleens een gemeen mailtje te hebben verstuurd, of anoniem een gemeen bericht te hebben gestuurd. Maar dit gebeurt niet systematisch bij de meeste. Wel wordt er regelmatig gescholden door personen naar elkaar via msn en laten de jongeren regelmatig niet vriendelijke reacties achter bij foto’s.

Op de vraag of zij in het echte leven ook regelmatig “grappen” uithalen met andere mensen, geven de meeste aan dit niet te doen. Tenminste niet op dezelfde manier en in dezelfde mate dat zij dit op het internet doen.

In het echt zou ik niet zo snel zomaar iemand gaan uitschelden die ik niet ken. Maar ja op het internet doe ik dat wel eens. Dat is dan meer gewoon voor de grap hè. Het is allemaal niet zo serieus bedoeld. In het echt vind ik dat ook anders. (xNICKK 11)

Ook diegene die slachtoffers waren van pesterijen in de klas geven aan wel eens iemand te hebben uitgescholden op het internet die zij niet kenden. Maar dit gebeurt niet systematisch volgens hen, en is meer uit verdediging volgens hen zelf.

Ik scheld niet zo snel iemand uit ofzo. Zeker niet om iemands uiterlijk. Ik weet hoe dat is. Maar als iemand mij uitscheldt op het internet, die ik niet eens ken, dan zeg ik daar wel wat van. Normaal doe ik dat niet hoor, ook niet op het internet. (Superbabe111 12)

Degene die in de klas en op het internet bekenden pesten, blijken ook onbekenden uit te schelden, zoals op hyves te zien is.

Zoals ook al eerder bleek nemen meelopers in de klas, op het internet vaak eerder het voortouw. Dit blijkt ook zo te zijn als het om onbekenden gaat. Er zijn jongeren die aangeven dat zij in de klas wel eens pesten, maar de pesterijen weinig tot nooit zullen beginnen. Zij “verdedigen” naar eigen zeggen alleen hun vrienden. Zij geven aan het pesten van onbekenden op het internet eigenlijk gewoon “lollig” te vinden, en niet specifiek mensen uit te kiezen om te gaan pesten. Het is puur tijdverdrijf. In het echt pesten zij minder snel omdat dit in hun ogen toch anders is. De anonimiteit lijkt de zelfcontrole te verminderen van jongeren. Zij durven meer wanneer zij zich kunnen verschuilen achter de anonimiteit. De jongeren die in het echt gezien worden als meelopers lijken in de pesterijen op het internet voornamelijk te willen laten zien dat zij daadwerkelijk ook wel wat waard zijn. Deze pesters hebben de neiging in veel pesterijen te laten vallen dat zij veel vrienden hebben en dat de ander minder waard is als zij.

Catwoman 111: Sjonge jonge jonge..... wat ben jij een mongool zeg, dat je nog terug durft te komen hier...rot eens snel op uit deze chatroom, anders bom ik je email helemaal plat. Daar heb ik wel wat vriendjes voor die dat kunnen.

Deaven: Ik weet jou email anders ook...

Catwoman 11: Ja en??! Jij en je twee vrienden kunnen toch niks beginnen whahahahaha!! Moge wel weer duidelijk zijn wie de loser hier is.

Catwoman 11 gaf aan in een gesprek dat zij in het echt wel eens pest, maar niet begint. Dat durft zij niet zo goed. Maar op het internet durft zij dit wel. En kan zij de ander laten zien dat zij "macht" heeft. Het internet lijkt de plek voor jongeren die in het echt niet zo sterk in hun schoenen staan om daar hun uit te leven en een reputatie op te bouwen van iemand die veel status heeft en niet met zich laat sollen. Het lijkt een kwestie te zijn van 'lagere klassen' die op het internet de kans krijgen om een beter gevoel te krijgen van zichzelf door anderen te pesten.

Dan waren er nog jongeren die in het echt weliswaar niet pesten, volgens eigen zeggen dan, maar op het internet wel regelmatig "ruzie" hebben, al dan niet uitgelokt. Ook zij kunnen zich op het internet verschuilen achter de anonimiteit. Er ontbreekt immers face-to-face contact. De jongeren kennen elkaar alleen via het internet. Voornamelijk via chatsites zoals chatten.nl. Vaak kiezen pesters gewoon hier iemand uit. Er zit geen systeem in. De eerste de beste is goed. Zo gebeurt het dan ook regelmatig dat iemand zomaar begint te schelden, zonder dat hier een gesprek aan vooraf ging.

Danny zegt: muhahahaha, hoer dat je bent!!

Danny zegt: kut wijf!!!!!!!!!!!!!!!

Soms beginnen mensen gewoon zomaar te schelden, zonder dat je elkaar iets hebt gezegd. Ja dat schijnt leuk te zijn. (Diesel 21 12)

Het kan ook voort komen uit een gesprek, dat iemand vindt dat iemand anders een rare uitspraak maakt.

Jodi: ik weet niet, ik vind Justin wel goede muziek maken hoor.

Omg. Hoor: volgens mij ben je gay!!!

Jodi; tsss

Omg. Hoor: ja, ik bedoel past ook wel bij dat hoofd van je. Loser dat je bent!

Omg. Hoor: waarom reageer je niet meer?

Jodi: oo, jaaa is hij weg!

Jodi: mensen heeft iemand hier het emailadres van Jodi... beetje zomaar weggaan midden in een gesprek is onbeleefd, moet ik even duidelijk gaan maken hoooorrrr!!

Maar pesters op het internet kunnen ook op zoek gaan naar profielen. Vaak zijn er foto's te vinden bij zo'n profiel, aantal vrienden, en iets over de persoon, bijvoorbeeld de hobby's et cetera. Wat opvalt is dat minder populaire jongens en meisjes vaak wel een minder leuke opmerking vermeld hebben staan op hun profiel. Ook voldoen zij niet aan het schoonheidsideaal, tenminste volgens de pesters. Naast de foto's staan opmerkingen als:

- zo jij bent lelijk hey
- whahahahaha, mongool

- *dat jij nog naar buiten durft met dat hoofd*

Dus ook al kennen de jongeren elkaar niet, toch delen zij elkaar in, in groepjes. Op het internet lijken zij juist de jongeren met wie zij chatten in stereotypes op te delen. Zo laat een meisje bij de foto van een ander meisje achter.

Erg hippe kleding ahem, past mooi bij je hoofd nerd, hahahaha (SEVAD 11)

Meestal kun je aan een profiel wel zien hoe iemand is hoor. Zo'n profiel is best uitgebreid. Je ziet foto's van diegene, de manier waarop die chat, hoeveel vrienden enzo die heeft. Ja, daar trek je toch wel conclusies uit. (Missyve 11)

Na navraag blijkt het meisje van de foto, degene die de reactie heeft achter gelaten niet te kennen. Daarna kreeg zij nog een paar nare berichtjes van dezelfde persoon. Altijd in dezelfde strekking. Ook op het internet kunnen jongeren dus gepest worden om hun uiterlijk. Ook op het internet is er dus sprake van een "in en out group". Ook hier worden jongeren gepest om hun 'anders zijn'.

Toch zijn ook jongeren die niet gezien worden als "anders" doelwit van pesterijen op het internet. Twee derde van de jongeren die ik heb gesproken geven aan dat zij wel eens gepest worden. Ook jongeren die in de klas gezien worden als 'populair'. Op hyves krijgen ook de zogenaamde 'mooie' meisjes negatieve reacties op hun foto. Meestal in de strekking van: 'hoer, slet'.

Iedereen lijkt dus doelwit te zijn. Eigenlijk kan iedereen die het internet heeft dus risico lopen gepest te worden.

Het pesten tussen onbekenden is meestal niet om persoonlijke redenen. Veel van de jongeren geven aan voornamelijk voor de lol en uit verveling mensen op het internet te gaan pesten.

Tja...ik vind het gewoon grappig. Als ik niets te doen heb vind ik het wel grappig om iemand te stangen. Maakt niet zoveel uit wie dan. Gewoon iemand die ik ken uit de chatroom ofzo. (Binkybill 11)

In de chatroom op chatroom.nl heb ik een profiel aangemaakt. Nog maar net aanwezig wordt duidelijk dat voornamelijk een jongen: TmmY ruzie zoekt.

*TmmY: hey iemand moet bertjuh eruit kicken!!!
Echt serieus, we hadden net een goed gesprek, kom jij aanzetten AAP,
rot toch op.*

Later krijg ik via deze site meerdere mailtjes met alleen de woorden: *Fuck You* erin toegestuurd. Aldus een bommail. Zelf had ik deze jongen nog niet gesproken. Hij kent mij niet, en ik hem niet. Ik had ook geen foto bij mijn profiel, dus daar kon hij ook niets uit opmaken. Echter lijken de jongeren niet specifiek op zoek te gaan naar bepaalde jongeren. Zij geven aan gewoon jongeren uit te kiezen die bereikbaar zijn. Het pesten op internet tussen onbekenden lijkt impulsief te verlopen. De jongeren gaven al eerder aan te pesten omdat zij zich vervelen, daarnaast zeggen zij ook te pesten uit kwaadheid of als zij gewoon chagrijnig zijn:

Als ik geïrriteerd ben ga ik eerder schelden, dan hoeft het niet eens iets met die ander te maken te hebben. Maar op internet kan jij je dan wel even afreageren. Niemand die je toch kent. (Maikel74 12)

Ook al is er in deze situatie geen sprake van een klas, toch zijn de contacten met “onbekende” op het internet ook belangrijk voor de pester. Hiervan krijgt hij of zij het idee dat het in orde is om te pesten.

Iedereen doet het. Iedereen scheldt elkaar uit. En heeft wel eens virussen verstuurd toch. Ik vind het wel grappig hoor. (Player92 11)

In een chatroom kwam ik dan ook jongeren tegen die aan het opscheppen waren over het feit dat zij konden hacken.

Ja man, heb gewoon lekker zijn profiel gehacked en een andere foto er neer gezet. Hahahaha, de homo!! (Carver 12)

Het schijnt dat de reputatie voor jongeren ook in cyberspace belangrijk is, ook al komen zij deze contacten nooit tegen in het “echte” leven. Het bovenstaande gesprek ging nog een tijdje door, waarin de twee jongens aan elkaar vertelden wat zij allemaal hadden uitgevoerd.

Ja heb ik ook een keer gedaan. Ik de volgende dag weer kijken, heeft die knuppel gewoon zijn profiel verwijderd hahaha, echt sneu. Maar goed ik heb zijn email nog, die kan niet vluchten hahaaa. (Darkjedi 12)

Het pesten via internet lijkt enigszins anders te verlopen dan het pesten in de klas, en het pesten op het internet tussen bekenden. Niet alleen de onzekere jongeren zijn het slachtoffer van pesterijen op het internet. Er schijnen dus andere mechanismen te spelen wanneer jongeren communiceren via cyberspace met onbekenden dan wanneer zij communiceren met bekenden. Het pesten is een impulsieve actie, er wordt niet van tevoren over nagedacht. Over de consequenties op lange-termijn wordt niet nagedacht.

Je komt weleens iemand tegen in een chatroom. Dan weet je niet echt iets van hem, naam en leeftijd ofzo. Maar ja, als iemand stom doet in een chatroom, dan zeg ik daar wat van. Soms vind je iemand gewoon irritant, dat heeft niet echt een reden. (Andzer11 jaar)

Gewoon het is grappig. Denk er niet na over van tevoren. Ik doe het gewoon als ik me verveel, of ik kom toevallig een lelijke foto of iets tegen. (Sarah_mocro 10)

Deze tonen niet veel empathie met hun slachtoffers. Ze zien de andere onbekende op het internet dan ook niet echt als persoon. Ze weten vaak niet meer dan de naam en leeftijd van het slachtoffer.

Het is niet alsof ik de ander ken ofzo. Ik bedoel, ik doe het niet omdat ik hem haat ofzo. Hij kent mij niet, en ik hem niet. Dus maakt het niet uit. Ik kies ook niet iemand uit om te treiteren. Het is gewoon, soms heb vind ik het wel grappig om te schelden en dan klik ik gewoon een naam uit die ik zie staan. Niet echt met een reden dus. (Gir1_13_XX 12)

De anonimiteit lijkt de zelfcontrole nog meer af te breken op het internet, dan het geval was bij het pesten op het internet tussen bekenden. De jongeren zullen elkaar nooit tegenkomen in

het “echte” leven. Individuele kenmerken zijn minder belangrijk in deze situatie. De anonimiteit van het internet kan dan ook leiden tot anomie. Zoals het citaat hierboven ook al aangeeft lijken de jongeren te denken: “*wat maakt het uit*”.

Jongeren pesten dus op het internet, dit terwijl ze wel door hebben dat dit door de meeste volwassenen in hun wereld niet goedgekeurd wordt. Ze zouden zich ook schamen als een ouder erachter komt welke woorden zij gebruiken op het internet. Zo geven de jongeren aan te weten dat hun ouders het gedrag niet goed zouden keuren. Maar op het internet valt deze zelfcontrole weg mede omdat ook de sociale controle wegvalt, waardoor impulsief en destructief gedrag ontstaat (Daft&Lengel, 1984). Het gebrek aan sociale controle leidt dus tot een verminderde zelfcontrole.

Ik denk niet dat mijn ouders het goed zouden vinden als ze weten dat ik scheld op het internet. Ik vertel het ook niet. Maar ik doe het dan ook niet in het echt hoor. Echt iemand pesten is verkeerd vind ik. Ik word weleens kwaad hoor. Maar ik ga niet uitgebreid schreeuwen. Dat is verkeerd, pesten. Maar via internet noem ik het niet echt pesten. Je scheldt weleens, maar die ander kan je toch gewoon blokkeren ofzo. Denk dat ouders dat ook niet begrijpen, dat het op internet anders is. (Jackdeflamingo 11)

Jongeren zien het internet dan ook als gescheiden wereld van de realiteit. En op het web gelden andere regels. Zo is het op de site ‘hyves’ mogelijk voor de jongeren om, wanneer zij commentaren of filmpjes/ foto’s tegen komen die niet door de beugel kunnen volgens de conventionele normen en waarden, aan te geven dat dit ‘niet ok is’. Vervolgens verwijderd de webbeheerder dan het fragment van de site. Jongeren gebruiken deze optie echter weinig tot niet.

Volgens de pesters betekenen de pesterijen dan ook niets. Ze voelen er zichzelf ook niet verantwoordelijk ervoor. Dit omdat ze de ander niet zien als persoon, en er van uitgaan dat de ander hetzelfde erover zou denken. De jongeren zien elkaar minder als individuen op het internet. Van het zogenaamde SIDE effect, zoals Reicher (1994) het noemde, lijkt hier echter geen sprake te zijn. De jongeren weten te weinig van de ander om deze in een groep in te delen. De pesters lijken hun slachtoffer dan ook uit totale willekeur uit te kiezen en niet opzoek te zijn naar een persoon met specifieke kenmerken.

Als een onbekende me zou uit schelden op het internet zou me dat niet echt iets doen. Je kan die ander gewoon blokkeren of weg gaan op de site. Je kent die ander ook niet, lijkt me. Dan maakt het niets uit. Ze weten vaak niet hoe je eruit ziet, dus daar kunnen ze ook niets over zeggen. In het echt weten ze wie je bent, en kunnen ze je echt uitschelden. Dat is dan niet oké. Het is niet alsof ik het in hun gezicht doe. Ik ken ze niet. Dus als ik slet ofzo zeg is dat niet omdat ze dat zijn. Maar daar heb ik dan gewoon zin in op dat moment. (Simon6000 11)

De anonimiteit bewerkstelligt dan ook de deïndividueatie, dit wil zeggen het zich niet verantwoordelijk voelen voor zijn of haar eigen acties, en daarmee een gebrek aan zelfcontrole bij de jongeren.

Niemand ziet of kent je hè. Daardoor zeg je wel eerder dingen. Het is niet alsof je diegene ooit in het echt gaat tegenkomen. Hij kan je dus niet in elkaar gaan slaan ofzo. Vaak kun je zelfs ook mails versturen zonder dat ze achter je email komen. En nee, niemand zegt er

ook iets van. Maar het is ook niet alsof je iemand helemaal afmaakt op het internet. We kennen elkaar ook niet, en elkaar vermijden op het web is makkelijk. (Blondinee 12)

Ach ja, op het internet moet je elkaar niet zo serieus nemen. En je kan ook zelf gewoon de computer uitzetten, of gewoon iemand blokkeren. (Cell07 11)

Het internet, en specifiek de anonimiteit ervan, maakt het makkelijker voor jongeren om de conventionele normen en waarden die in het meer directe verkeer tussen mensen gelden, te laten varen. Jongeren laten zich leiden op het internet door andere normen en waarden, die alleen daar gelden, en in het echte leven niet van toepassing zijn.

Het woord anonimiteit zegt het eigenlijk al. De jongeren worden bijna niet aangesproken op hun pestgedrag.

Ik zelf ben er nog nooit op aangesproken. Dat gaat ook moeilijk hè, als de ander je niet kent. En mijn ouders weten eigenlijk niet wat ik doe op het internet. Ik internet altijd op mijn eigen kamer. (Spaansemaria 12)

De jongeren kunnen zich dus laten gaan, en hoeven niet over de consequenties na te denken.

Ik ben nog nooit in de problemen ervoor gekomen. Ja, dan doe je het toch wel sneller denk ik. Je hoeft je geen zorgen te maken dat je op je kop krijgt daarna. (Ferdi_T 11)

Het feit dat er sociale ondersteuning voor dit gedrag is te vinden op het internet stimuleert het pesten verder. Op het internet zien jongeren andere jongeren ook van dezelfde leeftijd pestgedrag vertonen. Dit maakt het zodat het lijkt alsof het juist is om dit te doen. Iedereen doet het immers.

Op bijna elke site kom je wel scheldwoorden tegen. Het is niet zo raar. Iedereen doet dat wel eens. Bijna bij elke foto op hyves staat er wel een naar woord bij. Ik denk niet dat veel mensen dat vervelend vinden, of er op letten. (Hyosung 11)

Iedereen scheldt wel eens op het internet, dat is niet bedoeld om pijn te doen. Maar ja, gewoon als je er zin in hebt. Het betekent niet echt iets. (Laura_ 11)

Daarnaast voelen jongeren zich tegenwoordig steeds meer verwijderd van ouderen. En zoeken des te meer sociale steun bij hun leeftijdsgenoten.

Ik denk dat leraren ouderwets zijn. Gewoon te oud iets van hun eigen leerlingen te snappen. Als ik zie met wat voor koelkasten mijn decaan belt! Nou dan ga ik toch echt niet naar hem toe om te zeggen dat ik via mms word gepest. (Stefaaaaaan 11)

Het lijkt er dus op dat jongeren die chatten met onbekenden hun zelfcontrole helemaal kunnen laten gaan, mede omdat zij hun gevoel voor verantwoordelijkheid en empathie kunnen laten varen wanneer zij anoniem surfen op het internet. Het lijkt erop dat Fisher en Barak (1999) gelijk hadden toen zij duidelijk maakten dat er op het internet een grote ondersteuning is te vinden voor asociaal gedrag.

De pesters geven aan dat zij gewoon durven te pesten omdat zij denken dat het pesten via internet tegen onbekenden niet veel impact zal hebben. Bij jongeren die stevig in hun schoenen staan hebben zij gelijk. Veel jongeren geven aan dat zij wel beledigd zijn maar er voor de rest niet veel over nadenken. Dit zijn ook de jongeren die zelf ook wel eens pesten via internet. Wel vinden zij het ook wel vervelend als zij een laag cijfer krijgen bij hun foto, welke zij niet kunnen verwijderen. Het is toch voor iedereen te zien geven zij aan. Echter kennen zij de anderen niet en zetten zich er daardoor eerder overheen.

Ik kan er wel om lachen, doe het zelf ook. Al is het natuurlijk nooit echt leuk als iemand iets stoms bij je foto zet. Maar ja, die denkt denk ik lollig te zijn. Trek me er niet veel van aan hoor. Het is denk ik ook niet super gemeen bedoeld, gewoon zogenaamd lollig denk ik. (Maastricht 38 11)

Bij hun foto's kunnen zij de cijfers niet weghalen. Het is dus voor iedereen te zien. Iedereen geeft toe dit vervelend te vinden. Vooral bij de onzekere jongeren kan het hard aankomen. Die nemen het eerder persoonlijk op.

*Ik weet niet, er moet toch een reden zijn dat ik altijd de l*l ben. In de klas, maar ook op het internet gewoon bij onbekenden. Dat komt wel hard aan. Ik voel me daar vaak dan wel rot onder. Ik bedoel, zij kennen me niet ofzo. En ik hoef ze ook niet vaker tegen te komen. Maar dan nog, blijkbaar ben ik niet leuk om mee te chatten of zo denk je dan. (Develishgirl 12)*

Het feit dat iedereen de reacties kan zien bij de foto's, ook de peer-group uit het echte leven maakt het extra vervelend. Het is een publieke vernedering.

Ja, dat krijg ik dan wel te horen op school. Is alleen maar bevestiging voor hen dat je echt een loser bent. (Dapootjah 12)

Het pesten in cyberspace heeft dus ook effect op hen in hun "echte" leven. Het lijkt erop dat het pesten op het internet tussen onbekenden meer consequenties heeft dan sommige jongeren aangeven. Voor de jongeren die in het echt geen slachtoffer zijn in het echte leven, is het feit dat hun vrienden het ook zouden kunnen zien vervelend maar minder erg.

Ik ben alleen maar uitgescholden en ja je voelt je toch enigszins voor lul gezet. Maar goed, mijn vrienden steunen mij. Die weten ook wel dat het nergens op slaat. (Jani68 11)

De jongeren die al bij de "in-group" horen zijn er zeker van dat hun vrienden hen steunen, en zien zo'n pesterijen dan ook niet als iets dat potentieel hun plek in de groep in gevaar kan brengen.

De jongeren met veel vrienden in hun lijst, geven aan zich niet veel aan te trekken van de pesterijen. Deze krijgen dan ook veel bevestiging van hun vrienden. Zo staat krijgt een meisje een negatief commentaar op haar foto. Hierop reageren de vrienden van het meisje weer als volgt:

Schaaaaaattttt, let niet op die achterlijke mensen hoor. Je bent gewoon een bloedmooi wijf en mijn skatje!!! (Angeldust 12)

Van deze jongeren heb ik er zeven gesproken, en deze gaven allemaal aan wel positief over zichzelf te denken. Een paar van de jongeren gaven aan te blokken en te deleten. En met andere te gaan chatten als dit gebeurt. Maar zij lieten het langs hen heen gaan. Deze vatten het niet persoonlijk op, want de ander kent hen niet.

Dat zijn van die mensen die denken dat ze grappig zijn. NOT. Daar ga ik mijn tijd niet aan verspillen hoor. (Shelly 12)

En zes ervan gaven aan terug te gaan schelden. Wat vaak weer meer reacties oproept van de pester. Deze jongeren vallen onder de categorie actieve slachtoffers. Deze jongeren worden wel kwaad op vervelende pesterijen en vechten daarom ook terug.

Ja dat irriteert me, dat iemand gewoon virussen gaat sturen. Alsof dat grappig is. Vaak kun je er dan niks aan doen omdat je niet weet wie het heeft gestuurd. Maar ik werd ook wel eens vaker uitgescholden op hyves, dan kun je zien van wie het komt. Ja dan ga ik dar natuurlijk wel wat van zeggen. Al maakt het er niet beter op. (Oscar4fun 12)

De jongeren die aangeven geen goed zelfbeeld van zichzelf te hebben geven aan de berichten te deleten, de persoon de blokken en vaak zelfs even weg te lopen van de pc. Dit zijn dan ook wel de passieve slachtoffers, zoals Olweus het noemde.

Het kan mijn bui wel verpesten hoor. Dan heb ik geen zin om nog door te chatten. Je denkt er toch aan. Dan ga ik even wat anders doen, tv kijken ofzo. Je weet ook nooit of er snel weer zo'n berichtje komt. En ik heb geen zin om daar op te gaan zitten wachten. (Janita_70 12)

Toch blijven ook deze niet lang weg van het internet. Het internet is een belangrijk tijdverdrijf voor hen. En een belangrijke plek om contact te zoeken en te onderhouden met leeftijdsgenoten.

Ik zit veel op msn. Ja, ik zou nooit helemaal wegblijven bij die sites waar ik weleens uitgescholden ben. Want het is er ook wel leuk. Je kunt leuk kletsen met mensen. Soms ontmoet je er ook wel leuke mensen. Dat is belangrijker voor mij. (Crootje 12)

Op de vraag of jongeren het zouden melden aan ouders of docenten als zij gepest worden door onbekenden op het internet geven de jongeren met vrienden en zelfvertrouwen dat zij dit niet zouden doen. Het pesten stelt immers weinig voor. Ook de jongeren met weinig vrienden en zelfvertrouwen zouden het niet snel melden. Al hebben sommigen van hun dit wel overwogen. De jongeren met weinig zelfvertrouwen nemen de pesterijen wel serieus, maar zijn bang niet serieus genomen te worden door anderen. Een van hun heeft dit ook echt ervaren.

Wat weten ouderen er nou van? Een vriendin van mij werd gepest op haar msn. Kreeg ze allemaal scheldwoorden, dat ze dik was en een hoer en zo. Zegt de leraar dat ze dan maar niet moet msn-en. Wat heb je daar nou aan? (Enaid 12)

Het pesten op het internet tussen onbekenden lijkt dus nog weer anders te verlopen dan het pesten op het internet tussen bekenden. Jongeren die gepest worden in het echte leven zitten vaak ook op het internet opzoek naar mensen om mee te praten. Maar op het internet pesten veel jongeren onbekenden. Zelfs diegene die in het echt niet zouden pesten. Het is tenslotte

anoniem. En jongeren denken elkaar er niet mee te kwetsen. Echter, de jongeren die al weinig zelfvertrouwen hebben kunnen nog onzekerder worden als zij gepest worden op het internet. Deze zijn gevoelig voor pesterijen, ook door onbekenden. En daarom pesten jongeren die in het echte leven slachtoffer zijn geweest waarschijnlijk ook niet op het internet, tenzij het om een vergelding gaat.

Hoofdstuk 5 Conclusie

Om het mechanisme van cyberpesten beter te begrijpen, heb ik gekozen voor een kwalitatief onderzoek. Hierdoor heb ik meer inzicht kunnen krijgen in het probleem dan mogelijk zou zijn geweest bij een kwantitatief onderzoek. Met behulp van observaties en interviews ben ik meer over de oorzaken te weten gekomen van het cyberpesten dan cijfers mij zouden kunnen vertellen over het probleem.

Bij het onderzoek naar situatie van pesten in de klas, het pesten op het internet tussen bekenden en het pesten op het internet tussen onbekenden, bleek het verloop van het pesten in de drie situaties te verschillen. Er kwamen dan ook verschillende factoren bij kijken in de verschillende situaties. Zo was er bijvoorbeeld geen face-to-face contact in de peestsituatie op het internet tussen bekenden en was er sprake van anonimiteit in de peestsituatie op het internet tussen onbekenden. Dit zorgde ervoor dat de jongeren ook verschillende mate van zelfcontrole hadden in de verschillende peestsituaties. In dit hoofdstuk zal ik mijn onderzoeksresultaten kort samenvatten.

5.1 Pesten in de klas

Het observeren in de klas was in het begin moeilijk omdat alle jongeren zich erg bewust waren van mijn aanwezigheid. Ik was een nieuw persoon in de klas en daarom af en toe het middelpunt van de aandacht. Achteraf gezien had ik langer moeten observeren om de jongeren aan mij te laten wennen. Desondanks leverde mijn observaties veel informatie op. Deze kon mij goed de groepsverhouding uitleggen. De docent brengt immers veel tijd door met de jongeren. Hierdoor wist ik op welke jongeren ik mij het best kon richten.

Uit deze observaties in de klas en de interviews bleek dat de jongeren die pesten in de klas veel zelfvertrouwen lijken te hebben. Zij lijken niet bang te zijn voor anderen. Toch blijkt dat de peer group erg belangrijk is voor de jongeren. Zo steunen vrienden elkaar in de klas, ook als zij weten dat hun vriend degene is die verkeerd handelt. Status is dus erg belangrijk bij de jongeren, en daarmee hun positie in de klas. Om deze positie veilig te stellen kunnen sommige jongeren gaan pesten. Dit om hun kracht te laten zien, en vooral te zorgen dat andere jongeren tegen hen op gaan kijken. Natuurlijk pesten zij ook wel eens uit verveling en voor de lol. Het is een wisselwerking. Toch lijken de jongeren in groep acht van de Drieslag nog veel zelfcontrole te hebben. De meesten hebben de normen en waarden van de conventionele wereld geïnternaliseerd, en weten goed wat moreel juist is en wat niet. Jongeren worden door de supervisie herinnerd aan de normen en waarden van de conventionele wereld. De ouders zijn daar nog erg belangrijk in. Jongeren zouden zich bijvoorbeeld schamen als hun ouders te horen krijgen dat zij “verkeerde” woorden hebben gebruikt. De jongeren weten wat volgens de conventionele wereld juist is en wat niet.

Ook de supervisie van de leraren is erg belangrijk, zoals Mooij (1991) al voorspelde. De aanwezigheid van de leraren in de klas heeft een positieve uitwerking op de zelfcontrole van jongeren. Jongeren zijn zich erg bewust van hun aanwezigheid en van de gevolgen die eraan vast zitten als zij betrappt zouden worden. Bij de ouders zouden zij zich erg schamen als deze erachter komen. Bij de leraren zijn zij voornamelijk bang voor de straffen die hieraan vast kunnen zitten. Ook als deze niet aanwezig zijn houden ze rekening met hen. Het internaliseren van normen en waarden zorgt dus voor zelfcontrole. De jongeren beheersen hun impulsen in de klas met het oog op de normen en waarden. De supervisie is er om hen hieraan te

herinneren. Naast de supervisie is er het face-to-face contact dat erg belangrijk is, hier wezen Guodagno&Cialdini (2002) al op. Er worden belangrijke 'social cues' overgebracht bij het face-to-face contact wat een sterke invloed heeft op de zelfcontrole van jongeren. Jongeren zijn geneigd minder snel en hard te zijn tegen een ander omdat deze emoties kan vertonen. Deze kan gaan huilen, wat schuldgevoel teweeg kan brengen maar er is ook de mogelijkheid dat de ander fysiek geweld kan gebruiken. Jongeren houden dit in hun achterhoofd. Jongeren kunnen face-to-face beter aanvoelen hoe ver zij kunnen gaan. De jongeren kennen de normen en waarden van de ouders, maar schijnen hier zo af en toe aan herinnerd te moeten worden. Het internaliseren van de normen en waarden van de conventionele wereld is dus nog niet helemaal gelukt, wat verminderde zelfcontrole tot gevolg heeft zoals Hirschi (1974) ook beweerde. Ik wil de jongeren die pesten dan ook niet bestempelen als slecht zijnde, maar jongeren die nog moeten leren met hun impulsen om te gaan.

Deze conclusies maak ik wel met in het achterhoofd het feit dat jongeren de neiging hebben zich te verontschuldigen voor hun pestgedrag door bijvoorbeeld erop te wijzen dat zij nooit iemand aan het huilen zouden maken, omdat dit wel "heel erg zou zijn".

Meestal zijn het dezelfde jongeren die de zondebok zijn. Het zijn de jongeren die weinig zelfvertrouwen uitstralen en gezien worden als een 'makkelijke' prooi. Zij zijn in de klas makkelijk bereikbaar, weerloos en worden gezien als 'anders', of in ieder geval als niet leuk genoeg om mee om te gaan. Er heerst in de klas dan ook een sterk wij-zij gevoel. Er is een in en een out-group. De jongeren met veel zelfvertrouwen en de juiste kleren horen bij de in-group. De jongeren die 'anders' zijn en weinig zelfvertrouwen hebben horen bij de out-group. De in-group ziet het dan ook als slecht voor hun status in de klas om met iemand van de out-group om te gaan. Tijdens de observaties was dit makkelijk te zien.

Voor het slachtoffer kan het gepest een aanslag zijn op zijn zelfbeeld. Deze kan nog negatiever over zichzelf gaan denken. Wat hem of haar nog weerlozer maakt. Het face-to-face contact maakt het ook nog eens eng, omdat er altijd de dreiging is dat de ander geweld gaat gebruiken. Daarnaast kan het als een vernedering worden opgevat. Vooral als de peer-group erbij aanwezig is. Ook het slachtoffer wil namelijk net als elke jongere zich veilig voelen in de groep en bij de in-group horen.

Als reactie zou het slachtoffer wel hulp kunnen invoeren van een autoriteit. Deze kan bescherming geven. Maar kan ook het tegenovergestelde veroorzaken, doordat het slachtoffer als 'klikker' wordt gezien. Het thuisfront wordt echter altijd als veilige haven gezien. Hier kan het slachtoffer zich verbergen en zich wel geliefd voelen.

5.2 Pesten tussen bekenden op het internet

Ik heb de hele klas ook gevolgd op het internet. Door observaties werd mij al snel duidelijk dat de pesters vaak pesters blijven, en ook de slachtoffers blijven op het internet de slachtoffers. Maar helaas was het ook voor mij niet mogelijk om te zien van wie anonieme berichten vandaan kwamen. Daarnaast geven jongeren niet graag toe aan volwassenen dat zij pesten, en kan ik niet helemaal zeker weten of de jongeren helemaal eerlijk tegen mij waren. Maar doordat ik in de klas al met de jongeren gesproken had vertelde deze mij toch vrij veel.

Het internet is ten eerste anders vanwege het ontbrekende face-to-face contact. Dit verandert de manier van communiceren danig. Jongeren die elkaar kennen in de klas gaan vaak in cyberspace anders met elkaar om. Toch pesten dezelfde jongeren die in de klas pesten, maar onzekere jongeren gaan niet op het internet plotseling wel bekenden pesten alleen maar door

het internet. Het is alleen zo, dat jongeren die vaak meededen aan het pesten maar niet vaak het voortouw namen, op het internet wel het voortouw durven te nemen. Hier zijn zij veilig in de anonimiteit en durven zij meer risico's te nemen. Daarnaast gebruiken de jongeren die pesten in de klas op het internet grovere taal. Zonder het face-to-face contact voelen zij zich minder geremd. Er ontbreken 'social cues', waardoor de jongere zich eerder durft te laten gaan. Het schuldgevoel speelt minder mee, mede vanwege het ontbrekende face-to-face contact. Ze zien de reactie van de ander niet. Waardoor ze hun verantwoordelijkheid durven laten varen. Zij hoeven dan ook niet bang te zijn direct in elkaar geslagen te worden. Daarnaast hebben ze ook het gevoel dat het niet zo kwetsend is wat ze zeggen in cyberspace. Het is immers een "verzonnen" wereld waar je alles niet zo persoonlijk moet opvatten. De computer kan uitgezet worden, berichten kunnen gedelete worden. De jongeren verliezen met dit idee het gevoel voor verantwoordelijkheid voor hun daden, er is sprake van deïndividuatie zoals Kiesler het noemde (1984).

Wat dit gevoel nog meer versterkt is de aanwezigheid van leeftijdsgenoten die er hetzelfde taalgebruik op na houden. Op het internet schijnt het normaal te zijn elkaar uit te schelden voor "hoer" of "slet", het betekent volgens de pesters niks. Het is allemaal gewoon voor de grap bedoeld. Daarnaast zet op het internet het groepssysteem zich voort, en daarmee ook de populariteitsstrijd. Ook op het internet werkt het zondebokfenomeen door. Zoals we zagen is het uitermate belangrijk om te laten zien hoeveel vrienden je hebt. "Status" blijft belangrijk. Het klassysteem werkt gewoon door op het internet. Vrienden schelden mee met vrienden en hierbij is meestal een klein ander groepje de klos. Wel gaat het er op het internet wat taalgebruik betreft nog harder aan toe dan in de klas.

De ontbrekende supervisie geeft nog meer ruimte voor impulsiviteit. Het is makkelijker de "regels" te vergeten als er niemand aanwezig is om je daar aan te herinneren. De aanwezigheid van leraren in de klas remt impulsieve acties danig. Deze zijn er niet op het internet. Daarnaast is het gevaar dat zij betrapt worden op pesten minder. Er is dan ook minder herinnering aan de normen en waarden van de conventionele maatschappij. Het wordt makkelijker deze tijdelijk los te laten als jongeren aan het surfen zijn op het internet. In het echte leven blijven deze wel belangrijk voor hen. De jongeren denken dan ook meer op kortetermijn dan op lange-termijn. De gevolgen van het pesten voor de ander worden niet erkend. Volgens de normen en waarden van de conventionele wereld is het natuurlijk fout, en dat weten de jongeren zelf ook, maar deze bestaat niet op het internet. De drempel om te pesten wordt verlaagd, en daarmee de zelfcontrole van de jongeren.

Wat opviel was dat de slachtoffers in de klas, ook de slachtoffers van pesterijen op het internet waren. Ook al was er hier dus geen sprake van face-to-face contact, toch wisten de pesters welke jongeren onzeker waren, en wie in de out-group valt in de klas. De verhoudingen in de klas gelden ook op het internet. De jongeren zien elkaar namelijk de volgende dag gewoon weer. En op het internet houden zij dezelfde vrienden die zij kennen. Het internet zorgt ervoor dat de pesters minder remmingen hebben, de slachtoffers worden dus voor heel wat meer uitgescholden dan in de klas. En dit heeft wel impact op de slachtoffers die al onzeker zijn van zichzelf. De pesters kennen hen natuurlijk al, en mede daarom vatten de slachtoffers het wel persoonlijk op. Dreigingen van geweld kunnen immers ook nog eens echt worden uitgevoerd in de klas. Daarnaast ontbreekt het face-to-face contact, en kan het voor de ander een lolletje zijn maar het slachtoffer vat het serieus op. De 'social cues' ontbreken tenslotte. Ook kunnen opmerkingen door de hele groep worden gelezen. En dit is dus een vernedering tegenover de peer-group. Er wordt nog eens bevestigd dat het slachtoffer niet bij de in-group hoort.

Het slachtoffer hoeft op het internet weliswaar geen fysiek geweld te gebruiken, maar als deze ervoor kiest terug te schelden kan deze wat terugverwachten op school. Veel slachtoffers

kiezen er dan ook voor niet te reageren op het pesten via internet, al komt het pesten wel hard aan. Niet alleen op school maar nu ook thuis kunnen zij gepest worden. Dit terwijl voor veel slachtoffers “thuis” als veilige haven fungeerde, kunnen zij ook daar gepest worden.

5.3 Pesten op het internet tussen onbekenden

Bij deze situatie was er sprake van anonimiteit, ook tussen mij en degene die ik onderzocht. Wat aan de ene kant een voordeel was, de onbekenden vertelden al gelijk persoonlijke verhalen. Aan de andere kant bleven het onbekenden voor mij, zo wist ik alleen uit hun verhalen of zij onzeker waren of niet, maar kon niet achterhalen of zij oprecht waren of af en toe stoer wilde overkomen. Het pesten op het internet tussen onbekenden loopt ook weer anders. Toch kon ik door chat gesprekken te observeren meer een idee krijgen van hoe de jongeren met elkaar omgaan. Achteraf zou ik meer observaties hebben gedaan dan interviews. Door de anonimiteit ontstaat er een objectiever beeld.

Het internet is net een andere wereld. Ook de jongeren die wel eens het slachtoffer zijn geweest geven toe dat zij ook wel eens pesten. De jongeren hebben het gevoel dat de normen en waarden van de conventionele wereld hier niet van toepassing zijn. Op het internet ontbreekt de zelfcontrole bij veel mensen. Veel jongeren die de normen en waarden van de conventionele wereld wel omarmen in de “echte” wereld laten deze varen in cyberspace. Voor hen is het internet een aparte wereld. Zij brengen een groot gedeelte van de dag door in cyberspace. En daar gelden voor hen andere regels. De jongeren die in het echt nooit zouden pesten, vinden het in cyberspace wel kunnen.

Hier komt een belangrijk factor om de hoek kijken waardoor jongeren zich helemaal kunnen laten gaan. Namelijk de anonimiteit. Naast dat het face-to-face contact hier ook ontbreekt, kennen de jongeren elkaar ook nog eens niet. Weten niet hoe de anderen in elkaar zitten. Dit werkt deïndividuele nog meer in de hand. Zij hoeven de ander aan de andere kant niet langer te zien als persoon. Het is gewoon een meisje van twaalf, waar ze niet meer van hoeven te weten. Dit maakt het makkelijker je niet schuldig te voelen over je daden. De ander is immers niet een echt persoon met gevoelens. De pesters kiezen hier ook niet specifiek een slachtoffer uit, maar gaan willekeurig te werk. De theorie van deïndividuele is dus zeker van toepassing hier. Maar van het SIDE-effect waar Reicher (1994) van spreekt lijkt geen sprake. Volgens Reicher zorgt het internet ervoor dat jongeren elkaar steeds meer gaan zien als stereotypen. Maar ondanks dat de jongeren elkaar steeds minder zien als individuen pesten zij elkaar niet vanwege ideeën over stereotypen. De jongeren geven aan onbekenden te pesten uit pure willekeur, er wordt niet gekeken wie de “nerd” is en wie “stoer” is, dat is vaak niet relevant in deze situatie.

Daarnaast maakt “iedereen” zich schuldig aan dit gedrag op het internet, wat het gedrag valideert volgens de jongeren. “Iedereen doet het toch”. Het is volgens hen bijna de norm om grof te zijn tegen elkaar. Het is niets persoonlijks, zo gaat dat nou eenmaal op het internet. Het is ook de uitgelezen manier voor jongeren die in het echte leven fysiek en sociaal niet zo sterk zijn om in cyberspace zich wel te laten gelden en status te verwerven. Dit vanwege de anonimiteit. Zo kan iedereen een persoonlijkheid aannemen die zij zich wensen. Het is de manier om frustraties te kunnen uiten, zonder de consequenties te moeten dragen. Niemand is er immers om je in de gaten te houden, en de ander kan je niet verklikken aangezien die je niet kent. Het internet is dus de plek om impulsief te reageren, zonder remmingen. Docenten zelf geven ook aan niet te weten wie er pest en wie er gepest wordt op het internet. De jongeren lijken geen grenzen meer te hebben op het internet

Het gaat de pesters om de bevrediging van korte-termijn behoeftes. Het internet is een egoïstische wereld waar jongeren niet langer na hoeven te denken over hun acties. Echter vergeten jongeren nooit helemaal de normen en waarden van de conventionele wereld. Zij geven allemaal aan zich te schamen als hun ouders erachter zouden komen. Maar aangezien die kans nu nog klein is, gelden in cyberspace andere normen en waarden. De herinnering aan de conventionele normen en waarden is dus erg belangrijk voor de zelfcontrole van jongeren. En zelfcontrole is de factor die jongeren kan laten nadenken, voor zij onbezonnen acties ondernemen en anderen gaan pesten.

Mensen gaan er vanuit dat scheldpartijen en pesterijen op het internet hoogstens vervelend zijn voor jongeren. Dit is ook zo voor de jongeren die zelfvertrouwen hebben. Deze gaan vaak ook terug pesten, en pesten zelf ook vaak uit zichzelf. Daarom geven ze er niet veel betekenis aan. Maar dan zijn er nog de jongeren die ook in de klas gepest worden en niet veel zelfvertrouwen hebben. Bij deze jongeren kan het wel hard aankomen. Omdat zij dit als nog een bevestiging zien dat zij niet “leuk” zijn. De ander kent hun weliswaar niet, maar toch komt het hard aan. Vooral als zij op hun uiterlijk worden aangevallen. Dit is de reden dat veel van deze jongeren dan ook maar niet meer foto’s vertonen op het internet. Toch blijven zij niet helemaal weg van internet en chatrooms. Het internet is een belangrijk deel van hun leven. Juist voor deze jongeren is het belangrijk. Op het internet kunnen zij nog sociale contacten leggen. Wel zullen zij even weg lopen van de computer, maar nooit lang. Zij zijn dus altijd bereikbaar voor potentiële pesters.

In deze gevallen kunnen zij bijvoorbeeld tegen hun ouders zeggen dat zij gepest worden op het internet door onbekenden, maar dit haalt niet veel uit, aangezien zij de ander niet kennen. Dit heeft een gevoel van weerloosheid tot gevolg. Om deze frustratie te uiten kunnen zij terug gaan pesten. Maar toch pesten jongeren die al slachtoffer zijn geweest van pesterijen ook als het anoniem is, niet snel uit zichzelf. Zij weten hoe dit voelt en ondanks de mogelijkheden op het internet om anoniem te pesten voelen zij niet te behoefte zomaar te gaan pesten.

5.4 Aanbevelingen

Het pesten is daadwerkelijk een serieus probleem. Ook op het internet en zelfs als het gaat om onbekenden dan kan het jongeren in hun zelfbeeld treffen. Het internet is een belangrijk deel geworden van de levens van jongeren. Het heeft zo zijn positieve kanten, jongeren kunnen makkelijker communiceren met elkaar, maar dit is tegelijk ook de schaduwkant. Jongeren kunnen hier misbruik van maken. Daarom zijn er maatregelen nodig om het cyberpesten tegen te gaan. Zowel qua graad van voorkomen als qua impact is cyberpesten een probleem dat ernstig dient genomen te worden door de overheid. Zij kan verschillende acties ondernemen.

Het is belangrijk om maatregelen te nemen die helpen om cyberpesten te voorkomen. Het is gebleken dat veel jongeren het pesten op het internet als grap zien, en geen duidelijk idee hebben van de verreikende consequenties van hun activiteiten op het internet. Bij diegenen die bewust treiteren kunnen de anonimiteit, het gevoel van straffeloosheid en de idee dat er op het internet nu eenmaal meer mag en kan, een versterkende rol spelen. Aan de kant van de slachtoffers is het duidelijk dat risicogedrag, bijvoorbeeld het plaatsen van persoonlijke informatie op het internet de mogelijkheden om gepest te worden vergroot.

Jongeren, ouders en scholen moeten bewust worden gemaakt van de ernst en de grote van het probleem. De overheid kan zelf voorlichtingscampagnes organiseren of andere initiatieven ondersteunen. In Nederland zijn zulke campagnes ook al opgezet zoals bijvoorbeeld de

campagne 'stop digitaal pesten' van *Stichting Ideële Reclame*. Deze proberen met behulp van reclamespotjes en de website www.stopdigitaalpesten.nl jongeren, ouders en leraren te informeren over cyberpesten. Voorlichtingscampagnes gericht op jongeren kunnen duidelijk maken wat cyberpesten precies is. Benadrukken dat cyberpesten verregaande gevolgen heeft voor de slachtoffers en richtlijnen geven voor een veiliger internetgebruik.

Daarnaast weten ouders niet altijd waar hun kinderen mee bezig zijn. Het is belangrijk dat ouders worden aangespoord om betrokken te zijn bij het internet gebruik van hun kinderen en worden gestimuleerd om hun kinderen op een ethisch verantwoorde manier te leren communiceren met anderen. Scholen moeten hier ook een grotere rol in gaan spelen. Leraren zouden op de hoogte gebracht moeten worden van de technische mogelijkheden, de gevaren en risico's van het internet. Scholen en leerkrachten zijn een belangrijke factor in de aanpak van cyberpesten omdat deze nieuwe vorm van pesten vaak een verlengstuk is van het (sterk schoolgerelateerde) klassieke pesten en verregaande consequenties heeft voor het schoolklimaat en het functioneren van jongeren binnen de klascontext.

Natuurlijk kunnen jongeren niet altijd in de gaten gehouden worden. Het internet is ook belangrijk voor de sociale contacten voor jongeren, daarom kan internet en MSN niet uitgebannen worden. Het is daarom belangrijk om jongeren te informeren en slachtoffers de kans te geven het onderwerp aan de orde te stellen. Zo heeft stichting De Kinderconsument het mogelijk gemaakt voor slachtoffers om op de website www.pestenislaf.nl anoniem melding te maken van cyberpesten. Op basis van deze meldingen wordt het probleem permanent in kaart gebracht, en worden scholen waarvan de leerlingen ernstige cyberpesterijen melden, geïnformeerd.

Verder onderzoek is nodig om te bekijken hoe het probleem zich ontwikkeld, en wat voor effect mogelijke campagnes hebben op het probleem. Het is aan te raden om in de toekomst meer kwantitatieve opvolgsonderzoeken te organiseren om het effect van deze maatregelen te meten.

Literatuurlijst:

Allport, G.W. (1979) *The Nature of Prejudice*, Reading, MA: Addison-Wesley.

Bagwell, C.L. & Coie, J.D. (2004). *The best friendship of aggressive boys: Relationship quality, conflict management and rule-breaking behavior*. Journal of Experimental Child Psychology, 88, 5-24

Becker, H. (1973). *Outsiders: Studies in the Sociology of deviance*, Free Press New York

Boschma, J. & Groen, I.G. (2006), *Generatie Einstein: slimmer, sneller en socialer: communiceren met jongeren van de 21ste eeuw* / FT Prentice Hall Financial Times

Berger, P.L. & Luckmann, T. (1974). *Sociologische bouwstenen: de sociale constructie van de realiteit*, Uitgeverij de Nederlandse Boekhandel

Cohen, A.R. (1964). *Attitude change and social influence*. New York. London, Basic Books

Daft, R. & Lengel, R. (1984). *Organizational information requirements, media richness and structural design*. Management Science, 32, 554-71

Delver, B. (2006). *Vet veilig internet!*, Vives Meida b.v.

Dubrovsky et al. (1991). *The equalization phenomenon: status effects in computer-mediated and face-to-face decision making-groups*. Human-Computer interaction, 6, 119-46

Gottfredson, M.R., Hirschi, T. (1990). *A general theory of crime*, Stanford University Press

Fast, J. (1977). *De taal van het lichaam bij sex, macht en agressie*, Wetenschappelijke Uitgeverij, Amsterdam

Festinger, L., Pepitone, A. and Newcomb T. (1952). *Some consequences of deindividuation in a group*. Journal of Abnormal and Social Psychology, 47, 382-389

Fisher, W.A. and Barak, A. (2000). *Online sex shops: phenomenological, psychological and ideological perspectives on Internet secuality*, cyberpsychology & behavior, 3, 575-89

Griffine, R.S. & Gross, A.M. (2004) 'Childhood bullying: Current empirical findings and future directions for research', Aggression and Violent Behavior, 9: 379-400.

Guadagno R.E. & Cialdini R.B. (2002). *Online persuasion and compliance: social influence on the internet and beyond*. Group Dynamics: Theory, Research, and Practice, 6, 38-51

Hilgard, E.R., R.C. Atkinson, R.L. Atkinson (1971). *Introduction to Psychology*, New York: Hartcourt

Johnson R.D., Downing LL. (1979). *J Pers Soc Psychol*. Sep; 37(9):1532-8.

- Junger-Tas, J. (1985). *De theorie van sociale controle of sociale binding*. Tijdschrift voor Criminologie, 27,6,244-265
- Kiesler, Siegel and Mcquire (1984). *Social psychological aspects of computer-mediated communication*, American Psychologist, 39,1123-34
- Lea M,O;Shea, Fung and Spears (1992), '*Flaming*' in computer-mediated communication: observations, explanations, implications. In M.Lea, Contexts of computer mediated communication (pp.89-112).Hertfordshire:Harvester Wheatsheaf
- Ma, X. (2004), '*Who are the victims?*', in E.Sanders, G.D., Phye, (eds.), *Bullying, Implications for the Classroom*, San Diego, pp. 19-34
- Macklem, G.L. (2003), *Bullying and Teasing, Social Power in Children's Groups*, New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers, pp. 205
- Mattheeuw,A.(1977). *Systeembenadering en communicatietheorieen*. In: leren en leven met groepen. Alphen aan den Rijn: Samson, 4110
- Meer, B. van der (1988). *De zondebok in de klas*, Berghout Nijmegen bv
- Mooij,T. (1992). *Pesten in het onderwijs*, Instituut voor Toegepaste Sociale wetenschappen, Nijmegen
- Mul, J.de (2002), *Filosofie in cyberspace: reflecties op de informatie- en communicatietechnologie*, Klement
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school: what we know and what we can do*,Blackwell
- Pearl, D.,Bouthilet,L.,&Lazar,J.(eds)(1982).*Television and behavior*. Vol 2.Washington,D.C.:U.S.Government Printing Office.
- Ploeg, J.D. van der (1979).*Interactie en rejectie in de groep*. In J.de Wit,H.Bolle&J.M. van Meel.Psychologen over het kind (pp.187-205).Groningen:Wolters-Noordhoff
- Poster (2001). *What's the matter with the internet?* University of Minnesota Press.
- Reicher, H. (1994). *Family and peer support and social-emotional problems in adolescence*. In Federation of Psychologists' Association in Finland & European Federation of Psychologists' Association (Ed). Abstracts of the III European Congress of Psychology, 4.7. - 9.7.1993, Tampere, Finland (S. 44). Helsinki: Cosmoprint
- Rigby, K. (2000), '*Effects of peer victimization in schools and perceived social support on adolescent well-being*' in Journal of Adolescence, 23: 57-68.
- Rink,Vos & van Lokven (1989). *Grensgevallen: onderzoek naar de houding van jongeren ten opzichte van sociale grenzen*, Slagveer,uitgeverij acco
- Schouten, J., Hisch, S.& Blankstein, H. (1974). *Laat je niet kennen. Over residentiële behandeling van adolescenten*.Deventer, Van Loghum Slaterus

Steensel, K.M. (2000). *Internetgeneratie, de broncode ontcijferd*, Stichting Maatschappij en Onderneming

Unnever, C. (2003). *Bullying, Self-Control, and ADHD*, Radford University

Vaillancourt, D.E., Thulborn, K.R., Corcos, D.M. (2003). *Journal of Neurophysiology- Am Physiological Soc*

Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek (2006)
Promotor: Prof. Dr. Heidi Vandebosch, Onderzoeksmedewerkster: Katrien Van Cleemput, Copromotoren: Prof. Dr. Dimitri Mortelmans, Prof. Dr. Michel Walrave

Yair Amichai-Hamburger (2005). *The social net: understanding human behavior in cyberspace*, Oxford university Press

Ybarra, M.L. (2004), 'Linkages between Depressive Symptomatology and Internet Harassment among Young Regular Internet Users' in *CyberPsychology and Behavior*, 7, 2: 247.

Internet:

www.chatten.nl

www.cyberbullying.org

www.hyves.nl

Instant Messenger

<http://oudersbao.kennisnet.nl/artikelen/onlinepesten>

www.pestenislaf.nl

www.pestweb.nl

www.stopdigitaalpesten.nl

Qrius, planet internet, *cyberpesten*, 2006